

HUOLTAJIEN NÄKEMYKSIÄ MEDIAKASVATUKSESTA

Ammattikorkeakoulututkinnon opinnäytetyö
Sosionomikoulutus, Hämeenlinnan korkeakoulukeskus

Syksy 2020

Jonna Hautaniemi ja Taija Hirvensalo

Tekijät	Jonna Hautaniemi ja Taija Hirvensalo	Vuosi 2020
Työn nimi	Huoltajien näkemyksiä mediakasvatuksesta	
Ohjaaja	Päivi Veikkola	

TIIVISTELMÄ

Opinnäytetyön tavoitteena oli tutkia, millaisia näkemyksiä lasten huoltajilla on varhaiskasvatuksessa toteutetusta mediakasvatuksesta, sekä miten huoltajat toteuttavat mediakasvatusta kotona. Yhteistyökumppani oli Kanta-Hämeessä sijaitseva Hattulan kunta, ja tutkimus toteutettiin yhdessä kunnan varhaiskasvatusyksikössä.

Tietoperustassa syvennyttiin mediakasvatukseen sekä sen tavoitteisiin, työtapoihin ja toteuttamiseen varhaiskasvatuksessa. Lisäksi perehdyttiin huoltajan rooliin mediakasvattajana sekä kotona tapahtuvan mediakasvatuksen merkitykseen lapsen kasville, kehitykselle ja oppimiselle. Opinnäytetyö toteutettiin laadullisena tutkimuksena. Aineisto hankittiin lomakekyselyllä, johon saatiin vastauksia kahdeksalta 3–5-vuotiaan lapsen huoltajalta. Aineisto analysoitiin teemoittelemalla.

Opinnäytetyön tutkimustuloksista ilmeni, kuinka huoltajilla on erilaisia näkemyksiä mediakasvatuksen roolista varhaiskasvatuksessa sekä siitä, millaista sen tulisi olla. Huoltajat suhtautuvat kuitenkin pääsääntöisesti myönteisesti mediakasvatukseen, ja sitä pidetään tärkeänä osana varhaiskasvatusta. Huoltajat näkevät mediakasvatuksella olevan monenlaisia hyötyjä lapsen kasville, kehitykselle ja oppimiselle. Varhaiskasvatuksessa toteutettu mediakasvatus koetaan hyvin näkyväksi, mutta vastauksissa sen sisältöjä eriteltiin vain vähän. Vastauksissa korostui erityisesti käsitys mediakasvatuksesta digitaalisten laitteiden hyödyntämisenä, ja muu mediakasvatukseen kuuluva sisältö jäi vähemmälle huomiolle. Vastausten mukaan jokaisessa perheessä hyödynnetään mediaa ja digitaalisia laitteita, vaikka niitä ei tietoisesti käytetty erilaisten mediakasvatukseen liittyvien taitojen opettamiseen. Huoltajat kokevat tärkeäksi tehtäväkseen lapsen suojelemisen median

haitallisilta vaikutuksilta ja huolehtimisen siitä, että mediasisällöt ovat lapsen ikätasolle ja kehitykselle sopivia. Huoltajat ovat vahvasti myös sitä mieltä, että huoltajan oma mediankäyttö ja esimerkki vaikuttavat lapseen.

Avainsanat Varhaiskasvatus, Mediakasvatus, Mediataidot, Mediasuojelu

Sivut 47 sivua ja liitteitä 4 sivua

Authors Jonna Hautaniemi and Taija Hirvensalo

Year 2020

Subject Guardians' views on media education

Supervisor Päivi Veikkola

ABSTRACT

The aim of this thesis was to study guardians' views on media education in daycare and find out what kind of media education children receive at home. The thesis was implemented in collaboration with the municipality of Hattula, in Kanta-Häme.

The theoretical background consists of media education and its aims, methods and implementation in early childhood education. It also deals with the guardians' role as media educators and how media education at home will affect children and their growth and learning. The thesis was a qualitative study and the data were collected with a questionnaire survey. Eight responses from guardians of 3–5-year-old children attending daycare were received. Thematization was used when analyzing the data.

Based on the survey results, the guardians have different views on the role of media education in early childhood education, and on what its role should be. Overall, the guardians have a positive stance on media education and it was viewed as an important part of early childhood education. They believe it has many positive effects on the children's growth, development, and learning.

The visibility of media education in early childhood education is considered good; yet, the guardians were not able to specify the contents in much detail. The parents view media education mainly as the usage of electronic devices. All the families use media and electronic devices at home, but not specifically to teach skills related to media education. Guardians believe that their role is to protect their child from negative effects and ensure that the media content is appropriate for the child's age and development. There is a consensus

among the guardians that their own behavior and media usage affects the children, and that they are the role models for their children.

Keywords Early childhood education, Media education, Media skills, Media protection

Pages 47 pages and appendices 4 pages

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Mediakasvatus varhaiskasvatuksessa	3
2.1	Varhaiskasvatustilain ja varhaiskasvatustilain perusteet.....	3
2.2	Mediakasvatustilain keskeiset käsitteet	5
2.3	Mediakasvatus ja lapsen osallisuus	5
2.3.1	Lapsen osallisuus digitaalisessa kulttuurissa.....	6
2.3.2	Mediakasvatustilain tavoitteet varhaiskasvatustilain	7
2.3.3	Mediakasvatustilain toteuttaminen eri-ikäisten lasten kanssa	9
2.3.4	Mediakasvatustilain työtaloja ja välineitä	10
2.3.5	Pedagoginen dokumentointi varhaiskasvatustilain	13
2.4	Mediakasvatus Hattulan varhaiskasvatustilain	14
3	Mediakasvatus kotiympäristössä	15
3.1	Mediakulttuuri haastaa huoltaloja	15
3.2	Huoltalon rooli mediakasvatustilain	16
3.3	Mediasuojelun näkökulma.....	18
3.4	Varhaiskasvatustilain ja huoltalon välinen yhteistyö	18
4	Aikaisempia tutkimuksia aiheesta	19
5	Tutkimusten menetelmät ja toteutus.....	22
5.1	Tutkimustehtävä, tutkimuskysymykset ja tavoitteet	22
5.2	Laadullinen tutkimus.....	23
5.3	Kysely tutkimusmenetelmänä.....	24
5.4	Aineiston analyysi	26
5.5	Tutkimusten eettisyys ja luotettavuus	27
6	Tutkimustulokset.....	29
6.1	Mediakasvatustilain läpinäkyvyys	30
6.2	Mediakasvatustilain vaikutukset.....	32
6.3	Median hyödyntäminen lapsen kanssa	33
6.4	Huoltalon rooli	35
6.5	Lisätiedon tarve ja kehitysideat	36
7	Johtopäätökset ja pohdinta.....	37
7.1	Tutkimusten tavoitteiden saavuttaminen	37
7.2	Huoltalon näkemyksiä varhaiskasvatustilain mediakasvatustilain	38
7.3	Huoltalon näkemyksiä kotona tapahtuvasta mediakasvatustilain	40

7.4 Opinnäytetyöprosessi ja mahdollisia jatkotutkimuksia	42
Lähteet.....	45

Kuvat, taulukot ja kaavat

Kuva 1 Aineiston analyysissä saadut teemat.....	30
---	----

Liitteet

Liite 1	Kyselylomake
---------	--------------

1 Johdanto

Yhteiskunta on muuttunut koko ajan mediavälitteisemmäksi, ja median rooli ihmisten elämässä ja arjessa vahvistuu. Media vaikuttaa ihmisten kokemusten muodostumiseen, ja erilaisia mediavälineitä hyödynnetään viestimiseen yhä enemmän. Mediakulttuuri vaikuttaa jo pienen lapsen tunteisiin, minäkuvan kehittymiseen ja sosiaalisiin suhteisiin. Se myös muovaa lapsen toimintaa, ajattelua, ymmärrystä ja käsityksiä ympäröivästä maailmasta. (Valkonen, 2018, s. 21)

Nyky-yhteiskunnan mediakulttuuri ja erilaiset digitaaliset ympäristöt tarjoavat lapsen kasvuun monenlaisia aineksia, ja media välittää lapsille paljon materiaalia, jota ei heidän välittömässä kasvuympäristössään ole. Mediakulttuurin kiihtyneessä sykkeessä aikuisen tuleekin olla sensitiivinen ja kiinnittää huomiota siihen, miten mediakulttuuri vaikuttaa ja mitä se tarjoilee lasten kasvuun ja kehitykseen. Mediakasvatusta tarvitaan tukemaan esimerkiksi lapsen hyvinvointia, mediataitoja, yhteiskunnallista osallisuutta sekä eettistä ajattelukykyä ja asennetta muita ihmisiä kohtaan. (Valkonen, 2018, s. 21; MLL, 2019)

Tämän tutkimuksellisen opinnäytetyön aiheena on mediakasvatus. Tutkimuksen tavoitteena on selvittää lasten huoltajien näkemyksiä varhaiskasvatuksessa toteutetusta mediakasvatuksesta sekä sitä, miten huoltajat toteuttavat mediakasvatusta lapsilleen kotiympäristössä. Tavoitteena on myös pyrkiä lisäämään huoltajien kiinnostusta ja tietoisuutta mediakasvatuksesta sekä kiinnittämään huoltajien huomiota enemmän lastensa mediankäyttöön ja kasvatukseen median ympäröimässä maailmassa ja kulttuurissa. Lisäksi haluamme innostaa huoltajia hyödyntämään mediaa ja sen tarjoamia mahdollisuuksia yhdessä lastensa kanssa heidän kasvuaan ja kehitystään tukevalla otteella. Työssä painotetaan sitä, että mediakasvatus on yhteinen asia ja vastuu sen toteuttamisesta jakautuu koteihin lasten huoltajille ja varhaiskasvatukselle.

Opinnäytetyö on toteutettu yhteistyössä Kanta-Hämeessä sijaitsevan Hattulan kunnan varhaiskasvatuksen kanssa. Aiheeksi mediakasvatus valikoitui oman kiinnostuksemme ja sen ajankohtaisuuden vuoksi. Hattulan varhaiskasvatuksessa on viime vuosina suunnattu huomiota henkilöstön ja lasten mediakasvatukseen sekä digitaalisuutta hyödyntävän

oppimisympäristön kehittämiseen. Varhaiskasvatuksen toiminnassa toteutetaan laadukasta pedagogista mediakasvatusta ja hyödynnetään monipuolisesti erilaista tieto- ja viestintäteknologiaa.

Oman kiinnostuksemme pohjalta halusimme lähestyä mediakasvatusta tässä tutkimuksessa lasten huoltajien näkökulmasta. Myös työn yhteistyökumppani kannusti tähän lähestymistapaan, sillä yhteistyökumppanilla kehittämisen kohteena on ollut viime aikoina mediakasvatuksen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa. Mediakasvatuksesta ja sen toteuttamisesta varhaiskasvatuksessa on tehty useita aiempia tutkimuksia. Huoltajien näkemyksiä ja mediakasvatuksen läpinäkyvyyttä lasten huoltajille on kuitenkin tutkittu huomattavasti vähemmän. Tämän tutkimuksen lähestymistavan ja näkökulman tavoitteena on antaa uudenlaista tietoa siitä, miten varhaiskasvatuksessa toteutettu mediakasvatus näyttäytyy huoltajille sekä miten kodeissa toteutetaan mediakasvatusta.

2 Mediakasvatus varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatus kuuluu suomalaiseen koulutusjärjestelmään. Se on tärkeä vaihe lapsen kasvun ja oppimisen polulla. Ensisijainen vastuu lasten kasvatuksesta on huoltajilla, mutta varhaiskasvatus tukee sekä täydentää kotien kasvatustehtävää. (Opetushallitus, 2018) Tässä luvussa perehdytään Varhaiskasvatuslakiin ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin, jotka ohjaavat varhaiskasvatuksen järjestämistä ja toteuttamista. Lisäksi avataan mediakasvatukseen liittyviä keskeisiä käsitteitä sekä tarkastellaan varhaiskasvatuksessa toteutettavaa mediakasvatusta.

2.1 Varhaiskasvatuslaki ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteet

Varhaiskasvatuslaissa säädetään kaikkien lasten oikeudesta varhaiskasvatukseen sekä varhaiskasvatuspalveluiden järjestämisestä ja tuottamisesta. Laissa määritellään varhaiskasvatus suunnitelmalliseksi ja tavoitteelliseksi lapsen hoidon, kasvatuksen ja opetuksen järjestämisen kokonaisuudeksi, jossa painottuu erityisesti pedagogiikka. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on järjestää lapsen leikkiin, liikkumiseen, taiteisiin ja kulttuuriperintöön perustuvaa monipuolista pedagogiikkaa. Lakiin on kirjattu myös varhaiskasvatuksen tavoitteita, joita ovat esimerkiksi lapsen kehityksen, kasvun ja hyvinvoinnin edistäminen, lapsen oppimisen edellytysten tukeminen sekä terveellisen, turvallisen ja oppimista edistävän oppimisympäristön takaaminen. Lisäksi varhaiskasvatukselle kuuluu lapsen sosiaalisten yhteistyö- ja vuorovaikutustaitojen edistäminen ja vertaisryhmässä toimimisen mahdollistaminen. Lain mukaan varhaiskasvatukseen ovat oikeutettuja kaikki alle kouluikäiset lapset sekä sitä vanhemmat lapset, mikäli siihen on erityisolosuhteiden vaatimus eikä hoitoa ole muulla tavoin järjestetty. (Varhaiskasvatuslaki 540/2018)

Varhaiskasvatuslain (540/2018) pykälään 21 perustuen Opetushallitus määrää varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, jonka tarkoituksena on edistää varhaiskasvatuksen yhdenmukaista toteutumista Suomessa, toteuttaa lakiin säädettyjä tavoitteita sekä ohjata varhaiskasvatuksen laadun kehittämistä. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määritetään varhaiskasvatuksen toteuttamisesta sekä paikallisten ja henkilökohtaisten varhaiskasvatussuunnitelmien laadinnasta. Perusteissa on varhaiskasvatuksen toiminnan

keskeiset tavoitteet ja sisällöt sekä määrittellään huoltajien ja varhaiskasvatuksen järjestäjän monialainen yhteistyö ja lapsen henkilökohtaisen varhaiskasvatussuunnitelman sisältö. Perusteita ohjaa Varhaiskasvatuslaki, jossa säädetään velvollisuudesta varhaiskasvatuksen toteuttamiseen ja lapsen oikeudesta siihen osallistumiseen. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tehtävä on ohjata ja tukea varhaiskasvatuksen toteuttamista, järjestämistä ja kehittämistä sekä edistää sen yhdenvertaista ja laadukasta toteuttamista valtakunnallisella tasolla. (Opetushallitus, 2018)

Varhaiskasvatussuunnitelman 2018 perusteissa varhaiskasvatuksen pedagoginen toiminta ja sen toteuttaminen perustuu oppimisen kokonaisvaltaisuuteen. Tavoitteena on kehittää lapsen laaja-alaista osaamista, joka on muun muassa monilukutaitoa, kulttuurista osaamista, vuorovaikutustaitoja, osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja sekä itsestä huolehtimisen ja arjen taitojen oppimista. Varhaiskasvatuksen henkilökunnan järjestämää pedagogista toimintaa ohjaavat varhaiskasvatussuunnitelmassa olevat oppimisen alueet, jotka kuvaavat varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan sisältöjä ja niiden tavoitteita. Näitä ovat kielten rikas maailma, ilmaisun monet muodot, minä ja meidän yhteisömme, tutkin ja toimin ympäristössäni sekä kasvan, liikun ja kehityn. Eri oppimisen alueisiin kuuluvia aihepiirejä yhdistetään varhaiskasvatuksen toiminnassa niin osaamisen, tilanteiden kuin lasten mielenkiinnonkohteidenkin mukaisesti. (Opetushallitus, 2018)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa mediakasvatus on sisällytetty ”minä ja meidän yhteisömme” oppimisen alueeseen. Varhaiskasvatuksessa toteutettavan mediakasvatuksen tavoitteena on tukea lasta toimimaan ympäristössään ja yhteisössään aktiivisesti sekä ilmaisemaan itseään. Toiminnassa tutustutaan lasten kanssa eri medioihin sekä kokeillaan leikinomaisesti tuottaa mediaa turvallisessa ympäristössä. Lasten kanssa voidaan esimerkiksi liikunnallisilla leikeillä, piirtämällä tai draaman keinoin käsitellä mediassa esiintyviä teemoja ja sisältöjä. Varhaiskasvatuksessa henkilökunnan tehtävänä on tutkia yhdessä lasten kanssa heidän elämässään olevia mediasisältöjä sekä pohtia niiden todenmukaisuutta. Näin lasten kanssa voidaan harjoitella lähde- ja mediakriittisyyttä ja opettaa vastuullista mediankäyttöä, jossa otetaan huomioon niin oma kuin toistenkin hyvinvointi. (Opetushallitus 2018, ss. 40–46)

2.2 Mediakasvatuksen keskeiset käsitteet

Mediakasvatukseen liittyy monia käsitteitä, jotka ovat rinnasteisia ja nivoutuvat toisiinsa. Seuraavassa avataan keskeiset käsitteet.

Medialla tarkoitetaan erilaisia ihmisten väliseen viestimiseen tarkoitettuja välineitä sekä niiden välineiden ympärille muodostuneita sisältöjä sekä käytänteitä. Mediatekstit ovat median viestimiseen tarkoitettuja sisältöjä, jotka voivat olla niin kuvallisia, sanallisia kuin äänellisiäkin. (Niinistö ym., 2006, ss. 8–9)

Mediataitoihin lukeutuu median taustarakenteiden tunteminen, tekniset taidot sekä aktiivinen ja kriittinen mediankäyttö. Ne ovat opittavissa olevia asioita eikä synnynnäisiä ominaisuuksia. (Niinistö ym., 2006, ss. 8–9)

Medialukutaito on osa mediataitoja. Se on viestimien luku- ja kirjoitustaitoa eli yksilön kykyä ilmaista itseään eri viestimillä, hankkia tietoa mediaa hyödyntäen sekä tulkita kriittisesti mediatekstejä. Mediakasvatuksen päätavoite on kriittinen medialukutaito, joka on esimerkiksi yksilön kykyä kyseenalaistaa, tulkita asioida eri näkökulmista, kysyä, luoda uutta ja käyttää mediaa omiin tarpeisiinsa perustuen. (Niinistö ym., 2006, ss. 8–9)

Mediakasvatus on mediaan keskittyvää kasvatusta ja opetusta. Sillä tarkoitetaan toimintaa, jolla tietoisesti pyritään vaikuttamaan yksilön mediataitoihin ja mediankäyttöön. Mediakasvatuksen tavoitteena on kehittää perusvalmiuksia, joita tarvitsemme nykyajan mediakulttuurissa, kun havainnoimme maailmaa ja elämme median välityksellä. (Niinistö ym., 2006, ss. 8–9)

Mediakasvattaja on henkilö, joka ohjaa ja opettaa lasta sekä vaikuttaa lapseen esimerkiksi jakamalla ajatuksia, keskustelemalla sekä työstämällä mediaa ja sen sisältöjä yhdessä lapsen kanssa (Niinistö ym., 2006, ss. 8–9).

2.3 Mediakasvatus ja lapsen osallisuus

Osallisuus ja kuulluksi tuleminen kuuluvat lasten oikeuksiin. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lapsen osallisuutta ja kehittyviä taitoja. (Opetushallitus, 2018) Tässä luvussa käsitellään

mediakasvatusta osallisuuden näkökulmasta ja perehdytään mediakasvatuksen tavoitteisiin, toteuttamiseen ja työtapoihin varhaiskasvatuksen arjessa.

2.3.1 Lapsen osallisuus digitaalisessa kulttuurissa

Osallisuus on toimimista, mukanaoloa ja vaikuttamista asioihin sekä yksilön omaa kokemusta näistä. Digitaalisen teknologian kehittyminen on mahdollistanut osallisuuden kulttuurin syntymisen. Osallisuus näkyy ennen kaikkea monipuolisena luovana toimintana. Nykyajan digitaalisessa kulttuurissa osallisuus ja aktiivinen toimijuus vaatii monenlaista osaamista ja kehittyneitä mediataitoja. (Sintonen, 2012, ss. 11, 18)

Lapsi voi havaita kasvuympäristössään mediaa monessa eri muodossa. Ensimmäinen kosketus siihen tulee usein jo ennen syntymää, esimerkiksi äänikokemuksen kautta. Pienet lapset aloittavat tutustumaan mediaan äänten lisäksi esimerkiksi kuvien, satujen ja elokuvien sisältöjen kautta. Media muotoutuu nopeasti lapsen elämään. Sen sisällöt ja välineet alkavat näkymään ja kuulumaan lasten puheissa, leikeissä ja sosiaalisissa suhteissa. Lapsista kasvaa nopeasti jo kouluikään mennessä taitavia ja monipuolisia mediankäyttäjiä. Sen lisäksi, että media viihdyttää, lapset osaavat esimerkiksi kommunikoida, hankkia tietoa sekä hyödyntää muita median tarjoamia mahdollisuuksia. Lapsen toiminta mediaympäristössä heijastuu myös kasvatukselliseen vuorovaikutukseen ja varhaiskasvatuksen arkeen. Mediakasvatuksella tuetaan lapsen osallisuutta ja mahdollisuuksia toimia aktiivisesti omassa yhteisössään. (Välimäki & Ojala, 2008, ss. 6, 10)

Media näkyy jo ihan pienten lasten arjessa, minkä vuoksi mediakasvatuksen merkitys on kasvanut. Mediakasvatusta on lisätty uusiin opetussuunnitelmiin, ja siitä on tullut erottamaton osa perusopetuksen arkea. Kasvatuksen ammattilaisilla on vastuu siitä, että lapset oppivat toimimaan erilaisten medioiden kanssa ja median ympäröimässä maailmassa. Myös varhaiskasvatuksessa tulee pystyä reagoimaan entistä nuorempien lasten tarpeeseen oppia mediataitoja. On hyvä, että jo pienille lapsille tulee tutuksi media ja sen hyvät tavat. Jokaisella on oikeus käyttää mediaa. Siksi onkin tärkeää, että jo varhaiskasvatuksen toiminnassa on mediakasvatusta. Mediankäyttöä on tärkeää opettaa myös kotona. (Willman, 2018, ss. 9–10)

Digitaalisuus on osa kulttuurista maisemaa. Nyky-yhteiskunnassa kasvaa lapsia, joille toisten kanssa yhdessä toimiminen, uuden luominen, kehittäminen ja uuden oppiminen digitaalisessa toimintaympäristössä on tapa osallistua ja elää omaa lapsuuttaan. Digitalisoituneissa ympäristöissä toimiminen on monelle lapselle omaehtoista eli omasta vapaasta halusta juontuvaa. Omaehtoisesti toimiva lapsi on utelias ja aktiivinen toimija myös silloin, kun kohtaa uutta tai ennalta-arvaamatonta. Monesti lapsesta itsestä lähtevät ideat, ajatukset, näkemykset tai tarpeet voivat olla motivaattorina toiminnalle. Osallisuudessa korostuukin lapsen ääni ja omat valinnat. Varhaiskasvatuksessa aloitetun mediakasvatuksen myötä lapsen mahdollisuudet osallisuuteen ja osallistumiseen kasvavat. (Sintonen, 2018, ss. 90–92, 94)

Osallisuuden mahdollistaminen on lapselle luottamuksen osoitus ja viestii, että hänen ajatuksiaan arvostetaan. Sen kautta lapsi voi kehittää omaa osaamistaan ja kyvykkyyttään yhteisössä. Kun lapsia osallistetaan toimintaan monipuolisesti, monet metakognitiiviset taidot, kuten yhteistyötaidot ja ajattelukyky kehittyvät. Lisäksi lapsen itseluottamus kasvaa, ja käsitys omasta itsestä selkeytyy. Osallisuuden toteuttaminen voi auttaa myös kasvattajaa näkemään lapsi osaavana toimijana. (Turja, 2011, s. 52)

2.3.2 Mediakasvatuksen tavoitteet varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatuksen pedagogisella toiminnalla pyritään vahvistamaan lapsen laaja-alaista osaamista, johon on varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa liitetty monilukutaito ja tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen. Monilukutaito on laaja-alainen osaamisalue, jolla viitataan erilaisten tietojen, taitojen, asenteiden, arvojen ja tahdon muodostamaan kokonaisuuteen (Rasi & Kangas, 2018, s. 18) Monilukutaito on tärkeä viestien tulkitsemiseen ja tuottamiseen liittyvä perustaito, jota lapsi tarvitsee erilaisten viestien ja ympäröivän maailman ymmärtämiseen, vuorovaikutukseen ja osallistumiseen. Laaja tekstikäsitys, jossa teksti voi olla eri muodoissaan kuten sanallisessa, kirjallisessa, digitaalisessa ja audiovisuaalisessa muodossa, on monilukutaidon perusta. Monilukutaitoon kuuluu esimerkiksi peruslukutaito, kuvanlukutaito, numeerinen lukutaito sekä mediakasvatuksen tavoitteena oleva medialukutaito. (Opetushallitus, 2018, ss. 24,26)

Mediakasvatuksen tavoitteena voidaan pitää sitä, että lapsesta kehittyy viestien vastaanottaja ja hän kykenee hyödyntämään medioita järkevästi omassa elämässään, sekä ymmärtää ja tulkitsee kriittisesti erilaisia mediasisältöjä sekä medioiden kieltä. Viestien vastaanottamisen lisäksi tarkoituksena on kehittää lapsen kykyä tuottaa itse mediaviestejä. Lasten toimiessa ja kasvaessa erilaisten mediavälineiden kanssa, he alkavat omaksumaan mediatajua eli niin teknisiä käyttötaitoja kuin merkitysten, kuten faktan ja fiktion erottamista ja ymmärtämistä. (Martsola & Mäkelä-Rönnhoml, 2006, ss. 122–123)

Mediakasvatuksen tavoitteena ovat tasapainoinen mediasuhde sekä turvallinen ja hallittu mediankäyttö. Kasvatuksella pyritään turvallisesti edistämään lapsen median käyttötaitojen kehittymistä sekä kykyä hyötyä median mahdollisuuksista. Keskeistä on kehittää median vastaanottamisen, tuottamisen ja kommunikoinnin taitoja. Kriittinen medialukutaito on yksi tärkeä kansalaistaito ja kuuluu mediakasvatukseen. Sillä tarkoitetaan laaja-alaista mediatuntemusta ja mediakäytänteiden hallitsemista sekä arvioimista. Se kehittyy jatkuvasti ja on elinikäinen prosessi. Osana mediakasvatusta harjoitellaan paljon muitakin tärkeitä taitoja, kuten turva- ja tunnetaitoja, ilmaisun taitoja, sosiaalisia vuorovaikutustaitoja sekä yhdessä toimimisen taitoja. Mediakasvatuksessa lapsen kanssa keskustellaan esimerkiksi mediasisällöistä ja nimetään tunteita, joita ne herättävät. (Välimäki & Ojala, 2008, ss. 7, 17–20)

Mediakasvatuksen toteuttamisella on monia tavoitteita, joihin vaikuttavat lapsen monenlaiset yksilölliset tarpeet. Kirjallisuus on yksi esimerkki medioista, jota luetaan monin eri perustein, esimerkiksi ajatusten virittämiseksi, tiedon hakemiseksi, viihdykkeeksi, sosiaalisten suhteiden ylläpitämiseksi tai elämänhallintaan ja tunteiden ymmärtämiseksi. Kirjallisuus on hyväksi lapselle. Se tarjoaa samaistuttavia henkilöitä, kielikuvia ja symbolisia tapahtumia, joiden kautta lapsi pääsee kosketukseen oman ajattelunsa kanssa. Tarinoiden avulla lapset oppivat ymmärtämään ihmissuhteita, ilmiöitä ja erilaisia asioita sekä esimerkiksi etiikkaan ja moraaliin liittyviä kysymyksiä. Lukeminen voi tarjota erilaisia ongelman ratkaisukeinoja, samaistumiskohteita sekä tunteiden, kuten ilon ja surun jakamista. Kirjallisuus voi auttaa lasta tunteiden sanoittamisessa sekä pelkojen kohtaamisessa ja käsittelyssä. Kun lapselle luetaan, on kysymys paljon muustakin kuin pelkämästä lukemisesta. Lukuhetkessä aikuinen pysähtyy, antaa läheisyyttä ja on vuorovaikutuksessa lapsen kanssa. Lukemisella onkin vaikutusta lapsen ja aikuisen välisen

myönteisen tunne- ja vuorovaikutussuhteen muodostumiseen. (Aerila & Kauppinen, 2019, ss. 21, 24, 28)

Mediakasvatuksen toteuttaminen voi vahvistaa kasvattajan lapsituntemusta ja jaetun ymmärryksen rakentamista sekä tarjota kehittämisen mahdollisuuksia. Kasvattaja voi saada uutta ymmärrystä lapsen mediasuhteesta ja ajattelutavoista. Kun lapsen mediasuhde otetaan huomioon pedagogisessa toiminnassa, lapsi tuntee, että hänelle tärkeitä asioita arvostetaan ja hän voi ilmaista niitä. Mediakasvatus tarjoaa aidosti aiheesta kiinnostuneelle kasvattajalle uudenlaisen mahdollisuuden vuorovaikutukseen lapsen kanssa sekä ihmettelevään ja tutkivaan oppimiseen. (Mertala & Salomaa, 2016, ss. 171–172)

2.3.3 Mediakasvatuksen toteuttaminen eri-ikäisten lasten kanssa

Mediakasvatusta toteutettaessa kasvattajan on tärkeää ottaa huomioon lapsiryhmän ikäjakauma sekä lapsen yksilöllinen kehitystaso. Eri ikäryhmien kanssa mediakasvatusta voidaan toteuttaa eri tavoin lasten ikätasoon sopivalla tavalla. Pienten lasten kanssa mediakasvatuksen sisältöjä sekä menetelmiä käsitellään ja opitaan ennen kaikkea leikin kautta. Tärkeä ja merkittävä mediakasvatuksen väline ovat kirjat, erityisesti pienten lasten kanssa. Yhdessä lukeminen ja tarinoiden elävöittäminen esimerkiksi draaman keinoin tekee kirjojen maailmasta kiehtovan ja hyvän haastajan esimerkiksi pelikoneille ja televisiolle. Mediakasvatuksella kasvattaja voi vaikuttaa siihen, kuinka mielenkiintoisiksi mediasisällöt mielletään. Lukemisesta on pienelle lapselle paljon hyötyä, sillä se ruokkii ja kehittää lasten ajattelua sekä mielikuvitusta, sekä edesauttaa kielellistä kehitystä. Pienten lasten mediakasvatuksessa tärkeä väline kirjojen ja satujen lisäksi on musiikki, jonka avulla lapset voivat ilmaista itseään, esiintyä sekä oppia tunnetaitoja. (Opetus- ja kulttuuriministeriö, 2013, s. 42)

Hieman vanhempien eli 3–5-vuotiaiden lasten mediatietoisuus on monipuolisempaa. Lasten vaatteissa ja leluissa näkyvät usein pinnalla olevat tuotteistetut lastenohjelmat ja niiden sisällöt. Kasvattajan onkin hyvä olla perillä ajankohtaisista ja kulloinkin pinnalla olevista hahmoista, jotta voi käsitellä lapsilähtöisesti niistä nousevia aiheita ja teemoja yhdessä lasten kanssa. Vanhemmat lapset pohtivat enemmän median välityksellä nähtyä ja koettua. Aina lapsen mediakokemus ja ymmärryksen taso eivät vastaa toisiaan, ja lapsen voi olla

vaikea erottaa mikä on totta ja mikä ei. Erilaiset ajankohtaiset uutisaiheet alkavat myös tavoittaa lapsia, ja niistä on hyvä keskustella lapsen kanssa tämän ikätasoon sopivalla ja ymmärrettävällä tavalla. (Opetus- ja kulttuuriministeriö, 2013, s. 42)

Pienten lasten motoriset taidot eivät vielä riitä monimutkaisten laitteiden käyttöön ja pelien pelaamiseen, mutta laitteita voi hyödyntää heidän kanssaan suhteuttaen ikään ja kehitystasoon. Esimerkiksi tanssittaminen musiikin tahdissa tai kuvakansion selaileminen ja videopätkien katsominen soveltuvat jo pienille lapsille. (Irisvik & Utriainen, 2017, s. 104) Sen sijaan 3–5-vuotiaiden ryhmässä lapsilla on taitoja sekä suurta innostusta käyttää erilaisia mediavälineitä. Lapsia kiinnostaa esimerkiksi valokuvaaminen, videoiminen ja nauhoittaminen. Tärkeää on antaa lapselle mahdollisuus oppia tuottamaan mediasisältöjä myös itse. Kasvattajat voivat hyödyntää mediakasvatuksen menetelmiä ja välineitä hyvin monenlaisessa toiminnassa ja eri varhaiskasvatuksen sisältöalueissa, kuten esimerkiksi luonnossa metsäretkellä, liikunta- tai musiikkihetkessä. Kasvattaja voi myös monenlaisen toiminnan suunnittelussa hyödyntää ajankohtaisia mediasisältöjä, jotka ovat herättäneet lasten mielenkiinnon. (Opetus- ja kulttuuriministeriö, 2013, s. 42)

Media tarjoaa monia mallioppimisen sytykkeitä, mutta sisältää myös paljon lapselle sopimattomia oppimisen kohteita. Media tarjoaa hyödyllisiä aineksia lapsen kasvun ja kehityksen tukemiseksi, mutta mediassa ei kuitenkaan aina oteta riittävästi huomioon lapsen kehitysvaiheita. Lasten suojelemiseksi heille sopimattomilta sisällöiltä, esimerkiksi elokuvaan ja peleihin on asetettu erilaisia visuaalisia huomioita. Ne voivat sisältää ikärajoituksia sekä muita varoituksia tai suosituksia. Lisäksi lehdistä toimittajien tulee miettiä kuvien soveliaisuutta lapsille, ja televisiossa säädellään ohjelmien lähetysaikoja. Verkko asettaa kuitenkin haasteita, sillä se ei ota huomioon lasten kehitysvaiheita olemalla koko ajan ”auki”. (Matikainen, 2008, s. 110)

2.3.4 Mediakasvatuksen työtapoja ja välineitä

Lapsi on aktiivinen ja toimiva yksilö, joka tutkii ympäristöään ja mediaa eri aistiensa välityksellä ja tekee siitä tulkintoja, luoden pohjaa erilaisten asioiden ja ilmiöiden ymmärtämiseen. Mediakasvatuksen ei kuulu olla irrallinen kokonaisuus, vaan se on sidoksissa arjen tilanteisiin ja päivittäiseen toimintaan. (Niinistö, ym., 2006, s. 9–10)

Mediakasvatuksen työtapoina voidaan käyttää lapselle luontaisia tapoja ajatella ja toimia, joita ovat leikkiminen, taiteellinen kokeminen, ilmaiseminen, liikkuminen ja tutkiminen. Hyödyntäessä näitä työtapoina, pystytään tarjoamaan lapselle hyvin paljon erilaisia mahdollisuuksia oppia mediataitoja. Media voi näkyä esimerkiksi lasten liikuntaleikeissä, keskusteluissa, taiteellisessa toiminnassa ja ilmaisussa. Se tarjoilee monenlaisia virikkeitä ja voi olla hyödyksi lapsen monipuoliselle oppimiselle. Mediasisältöjen tutkimisella tai median hyödyntämisellä erilaisessa toiminnassa voidaan kehittää monipuolisesti esimerkiksi lapsen matemaattisia, luonnontieteellisiä, historiallisia ja esteettisiä taitoja sekä eettistä ajattelua. Tarkastelemalla erilaisia mediasisältöjä voi harjoitella esimerkiksi asioiden laskemista, nimeämistä, luokittelua ja vertailua, sekä pohtia ja keskustella erilaisista asioista ja ilmiöistä. (Välimäki & Ojala, 2008, ss. 16, 22–26)

Varhaiskasvatuksessa mediakasvatusta toteutetaan eri tavoin, ja erilaiset työtavat kehittävät mediataitojen oppimisen eri osa-alueita. Mediakasvatuksen tehtävätyyppejä on luokiteltu analysoiviin, pohtiviin, keskusteleviin, toiminnallisiin, tuotannollisiin, suojelullisiin ja julkisiin tyyppeihin. Eri tehtävätyypeissä kehitetään lapsen mediataitoja monipuolisesti eri keinoin. Lapsen kanssa voidaan analysoida ja tulkita eri mediasisältöjä sekä keskustella niistä. Lasten kanssa voidaan itse tehdä mediaesityksiä ja myös julkistaa niitä. Tehtävissä voidaan harjoittaa niin kädentaitoja, liikuntaa, motoriikkaa kuin ongelmanratkaisua. Tärkeää on opettaa lapsille myös turvataitoja ja huolehtia suojelullisesta kasvatuksesta. Kaikkien työtapojen ja tehtävätyyppien kohdalla tulee noudattaa ikärajoja sekä arvioida mediasisältöjen soveltuvuutta lapselle ja varhaiskasvatukseen. (Välimäki & Ojala, 2008, s. 21)

Mediakasvatuksessa haasteena on, että usein uskotaan pelkän median ja verkon käytön riittävän edistämään mediatietoisuutta ja mediakriittisyyttä. On tärkeää, että lapset oppivat käyttämään ja tekemään mediasisältöjä, kuten uutisia, lehtiä ja verkkosivuja — ja tämä on hyvä lähtökohta. Median ja verkon syvempiä merkityksiä ja median vaikutuksia ei tule kuitenkaan unohtaa, vaan tarkastella niitä myös erikseen. Mediakasvatus voi olla joko media- tai kasvatustieteellistä. Kasvatustieteellisessä mediakasvatuksessa pohditaan, miten mediasta tulisi lapsille opettaa. Tämä on jäänyt usein vähemmälle huomiolle. Sen sijaan medialähtöisessä mediakasvatuksessa käytetään konkreettisesti mediaa, sen sisältöjä ja välineitä. (Matikainen, 2008, s. 119)

Tekniset mediavälineet eivät ole edellytys mediakasvatuksen toteuttamiselle, mutta niiden avulla voidaan rikastuttaa pedagogista toimintaa ja lapsen monipuolista oppimista (Mertala & Salomaa, 2016, s. 167). On kuitenkin muistettava, että laitteet ja media toimivat vain, kun niitä käytetään oikein ja hallitusti. Median ja teknologian hyödyntäminen lapsen oppimisessa voi olla luovaa ja leikinomaista tutkimista. Lapsi tarvitsee oikeanlaisia ohjelmia ja oppimispelejä sekä aikuisen, joka ymmärtää, miten mediaa voidaan hyödyntää yhdessä lasten kanssa oppimisen tukena. Lapsi kuitenkin tarvitsee myös muuta leikkiä sekä sosiaalista kanssakäymistä toisten lasten ja aikuisten kanssa. Sitä ei voida korvata medially. Laitteiden väärä käyttö voi haitata oppimista ja kehitystä. (National Association for the Education of Young Children, 2012, ss. 4, 7)

Varhaiskasvatuksessa on hyvä olla mahdollisuuksien mukaan hyödynnettävissä erilaisia mediakasvatukseen tarkoitettuja materiaaleja ja välineitä. Niiden hyödyntäminen ja käyttäminen tulee aina sovittaa lapsen ikätasoon sekä kehitykseen nähden. Mediakasvatuksessa voidaan hyödyntää monenlaista mediaa, kuten sanoma- ja aikakauslehtiä, kirjoja, kuvia, musiikkia, pelejä ja elokuvia. Radio, televisio, tietokone ja kamera ovat esimerkkejä välineistä, joita voidaan käyttää mediakasvatuksessa. (Välimäki & Ojala, 2007, s. 15) Mediakasvatuksen toteuttamiseen on paljon erilaisia välineitä, ja nykyaikaiset tietotekniset välineet sisältävät suuren määrän erilaisia toimintoja ja mahdollisuuksia oman mediasisällön tuottamiseen sekä monipuolisten mediataitojen opetteluun.

Lasten mediatarjonta on laaja, ja teknologian kehittymisen myötä lapsen kasvuympäristössä keskeiseksi osaksi ovat nousseet lukuisat elektroniset pelit. Lapsille vetovoimaisia ja hauskoja pelejä voidaan käyttää lapsen kehityksen, oppimisen ja leikin tukena. Lapsen kielellisiä ja kognitiivisia taitoja mainitaan usein pelaamisen myönteiseksi vaikutukseksi, ja pelit opettavat lapselle esimerkiksi ongelmanratkaisua, päättelykykyä ja visuaalista hahmotuskykyä. Erilaisten peliteemojen kautta lapset voivat oppia asioista ja ilmiöistä, kuten historiasta, vieraasta kulttuurista ja kielestä. Pelit herättävät lapsessa erilaisia tunnekokemuksia, elämyksiä, roolimalleja ja samaistumiskohteita ja näin voivat opettaa lapselle monipuolisesti tunnetaitoja. Peleissä on kuitenkin riskejä, jotka tulee ottaa huomioon. Lapselle voi aiheutua pelkoja epäsovivista sisällöistä ja lapsi voi saada haitallista mallia. Aikuisen tehtävä on huolehtia lapsen pelaamisen turvallisuudesta, huolehtia

ikäsuositusten toteutumisesta ja rajoittaa liiallista pelaamista. (Niinistö, ym., 2006, ss. 67–75)

2.3.5 Pedagoginen dokumentointi varhaiskasvatuksessa

Pedagoginen dokumentointi on varhaiskasvatuksessa keskeinen työmenetelmä, jolla tuetaan varhaiskasvatuksen suunnittelua, toteuttamista, arviointia ja kehittämistä. Se on prosessi, jossa luodaan ymmärrystä toteutetusta pedagogisesta toiminnasta havainnoilla ja dokumenteilla sekä niiden vuorovaikutuksellisella tulkinnalla. Pedagogisella dokumentoinnilla on tarkoitus antaa lapsille ja huoltajille mahdollisuus osallistua varhaiskasvatuksen toiminnan arviointiin, suunnitteluun sekä kehittämiseen. Sen avulla kasvattajat kykenevät oppimaan ja tuntemaan yksittäistä lasta paremmin, sillä sen kautta saadaan selville esimerkiksi lapsen oppimia tietoja ja taitoja, kiinnostuksen kohteita sekä tarpeita. Dokumentoinnin avulla saatua tietoa kasvattajat hyödyntävät esimerkiksi työtapojen, oppimisympäristöjen sekä toiminnan tavoitteiden ja menetelmien jatkuvassa muokkaamisessa niin, että ne vastaavat lapsen tarpeita sekä kiinnostuksenkohteita. Pedagoginen dokumentointi mahdollistaa varhaiskasvatuksen toteuttamista lapsilähtöisesti. Dokumentoinnin ja vuorovaikutuksen kautta lapsi pystyy havaitsemaan oppimistaan, tunnistamaan vahvuuksiaan ja näin vahvistamaan uskoa itseensä ja omiin kykyihinsä. (Opetushallitus, 2018, ss. 25, 37)

Lapsen osallistaminen pedagogiseen dokumentointiin on tärkeää. Näin lapset pääsevät harjoittelemaan valokuvaamista, kameran käyttöä sekä näiden avulla tallentamaan omia havaintojaan. Osallistamalla lapsia dokumentointiin kasvattaja voi nähdä ja ymmärtää paremmin asioita, joita lapsi kokee itselleen merkityksellisiksi ja tallentamisen arvoiseksi. Luovuus ja toimintaan sitoutuminen lisääntyvät, kun pedagogisessa dokumentoinnissa kuvaaminen tulee osaksi lasten kanssa käytävää vuorovaikutusta. (Sintonen, 2018, s. 92)

Digitaalisuus mahdollistaa monenlaisia uusiakin tapoja tehdä näkyväksi lapsen kasvua, kehitystä ja erilaisia työskentelyprosesseja. Esimerkiksi digitaalinen kasvun kansio tai portfolio voivat sisältää samanlaisia asioita kuin perinteiset paperi- ja tekstipohjaiset teokset. Digitaalisessa versiossa on koottu ja säilytetty materiaalia sähköisesti. Sitä voidaan

myös jakaa esimerkiksi huoltajille ja tuoda heille näkyväksi lapsen kasvua, kehitystä ja oppimista. Tämä antaa mahdollisuuden huoltajille osallistua lapsen varhaiskasvatuksen toimintaan. Digitaalinen dokumentointi vaatii jonkin verran teknisiä laitteita sekä mediataitoja, mutta tarjoaa paljon mahdollisuuksia sekä edesauttaa lasten mediataitojen kehittymistä. (Niinistö, ym., 2006, ss. 22–23)

2.4 Mediakasvatus Hattulan varhaiskasvatuksessa

Hattulassa mediakasvatus on saanut uusia ulottuvuuksia, sillä Hattulan varhaiskasvatuksessa on toteutettu 2017–2019 InnoVaka Hattula -hanketta, jonka avulla haluttiin kehittää innovatiivisia oppimisympäristöjä ja näin edistää lasten hyvinvointia, kasvua, kehitystä, oppimista sekä aktiivista toimijuutta. Hämeen ammattikorkeakoulu toimi hankkeen yhteistyökumppanina. Hankkeen yhtenä tärkeänä tavoitteena oli kehittää digitaalista toimintaympäristöä. Toteutettu hanke vaikutti lasten mediataitoihin sekä varhaiskasvatuksen henkilöstön mediakasvatustaitoihin. Henkilöstön kanssa käsiteltiin pedagogisella näkökulmalla ja osaamista vahvistavalla otteella digitaalisia laitteita ja sovelluksia sekä tutustuttiin uusiin laitteisiin, kuten älypalloihin ja ohjelmitaviin bee-bot-robotteihin. Hankkeen myötä kasvattajien osaaminen vahvistui ja mahdollisuudet teknologian hyödyntämiseen yhdessä lasten kanssa lisääntyivät. (Silvennoinen, Toivonen & Mäkinen, 2020)

Hattulan varhaiskasvatussuunnitelmassa todetaan myös, että varhaiskasvatuksessa tutustutaan tieto- ja viestintäteknologian rooleihin arkielämässä sekä käytetään erilaisia viestintä- ja tietoteknologisia välineitä. Tärkeää on myös digitaalinen dokumentointi, ja sitä on jatkuvasti käytössä varhaiskasvatuksessa. Lapsille pyritään antamaan mahdollisuus tutkia erilaisia tieto- ja viestintäteknologisia laitteita yksin ja muiden lasten kanssa, ja näin edistetään lapsen luovaa ajattelua ja yhteistoiminnan taitoja. Päiväkodeissa on aktiivisesti käytössä tabletit, joita voidaan hyödyntää eri asioissa. Lasten kanssa voidaan tehdä erilaisia asioita, pelata lasten toivomia oppimispelejä sekä tutkia ja tutustua turvallisiin sovelluksiin. Tableteilla voidaan myös valokuvata asioita yhdessä lasten kanssa. Kuvia voidaan hyödyntää myös pedagogiseen dokumentointiin. Käytössä on kasvunkansiot, joihin kerätään lapsen valokuvia, piirustuksia, haastatteluja, tarinoita ja muita teoksia. Näin mahdollistetaan lapsen kasvun ja kehityksen seuraaminen. Päiväkodin arkea tehdään lasten huoltajille näkyväksi

esimerkiksi laittamalla ryhmätilojen seinille yhdessä lasten kanssa otettuja kuvia sekä lataamalla materiaalia erilaisiin sovelluksiin, kuten Tenavanettiin. Kasvattajilta on varhaiskasvatussuunnitelmaan kerätty kommentteja siitä, minkälaista mediakasvatusta Hattulan varhaiskasvatuksen arjessa tapahtuu. Kasvattajien kommentteissa on tullut paljon esille kuvaaminen ja kuvien käyttö leikeissä ja tutkimisessa. Arkisessa käytössä esiintyy myös tablettien käyttöä, pelipäiviä, kuvakirjojen katselua, musiikkia, cd-levyjä sekä ääninauhurin käyttöä esimerkiksi sadutukseen. (Hattulan varhaiskasvatussuunnitelma 2019, ss. 61, 72, 83)

3 Mediakasvatus kotiympäristössä

Varhaiskasvatuksella on merkittävä rooli mediakasvattajana, mutta mediakasvatuksen voidaan ajatella kuuluvan kaikkiin niihin konteksteihin, joissa lapsi toimii ja on median kanssa tekemisissä. Näitä ympäristöjä voivat olla muun muassa kodit, kirjastot, kerhot ja elokuvateatterit. (Martsola & Mäkelä-Rönholm, 2006, s. 122) Hyvin suuri osa lapsen median käytöstä tapahtuu kotona. Mediakasvatusta toteutetaan kodin ja varhaiskasvatuksen yhteistyönä ja työstäen yhteistä arvopohjaa. Esimerkiksi vanhempainillat ja muut keskustelut ovat hyvä tapa lisätä huoltajien mediakasvatuksellista tietämystä. Lisäksi varhaiskasvatuksessa on hyvä tietää lapsen median käytöstä, ja jokaisen lapsen omaa mediakulttuuria tulee sielläkin kunnioittaa. (Välimäki & Ojala, 2008, s. 17)

3.1 Mediakulttuuri haastaa huoltajia

Yhteiskunnan muutokset ja muutokset kasvatuskulttuurissa ovat saaneet aikaan sen, että huoltajat luovuttavat kasvatusvastuuta yhä enemmän muualle. Kodin rooli kasvattajana on käynyt epäselvemmäksi ja horjuvammaksi. Koulu sekä varhaiskasvatus vastaavat yhä enemmän lasten kasvatuksesta. Muutokset ovat johtaneet myös siihen, että lapsi joutuu ottamaan itse yhä enemmän vastuuta omasta kasvustaan ja hakemaan kasvunaineiksia kaikesta ympärillä olevasta. Medialle on siirtynyt huomattavasti kasvatusvastuuta, ja se on ottanut tehokkaasti ja nopeasti merkittävän kasvattajan roolin tuntematta kuitenkaan hyvin kasvattajan vastuuta. (Matikainen, 2008, s. 16–19)

Nyt alati muuttuva mediakulttuuri haastaa niin varhaiskasvatuksen kuin lasten huoltajatkin kehittämään omaa kasvatusajatteluaan. Mediakasvatus ei voi olla vain kasvattajan omaan

kiinnostukseen perustuvaa toimintaa. Lähtökohtana on, että lapsen kasvattaja tiedostaa ja tunnistaa median roolin lapsen jokapäiväisessä arjessa. Mediakasvatuksen toteuttaminen vaatii kasvattajan ymmärrystä kasvatuksesta, mediasta sekä erilaisista kasvatusympäristöistä ja niiden merkityksistä lapselle. (Mertala & Salomaa, 2016, s. 173)

Lapset aloittavat jo hyvin pienenä, keskimäärin kolmen vuoden iässä, median säännöllisen seuraamisen. Se, miten tähän suhtaudutaan, riippuu pitkälti perheen omista elämäntavoista ja kasvattajien omasta mediasuhteesta. Huoltajien on hyvä miettiä ensin omaa mediasuhdettaan ja omaa kasvatusotetta median käytössä. (Merilampi, 2014, s. 9) Kun huoltaja pohtii omaa mediatietoisuuttaan, hänen valveutuneisuutensa mediaa kohtaan kasvaa ja tietoisuus omasta roolista lapsensa mediakasvattajana lisääntyy. Huoltaja on myös paremmin tietoinen lapsensa mediatodellisuudesta ja kiinnittää huomiota siihen malliin, jota lapsilleen kodissa antaa. Aikuisen tulisi ohjata lasta aktiiviseen, myönteiseen ja valveutuneeseen mediankäyttöön sekä suojella lasta kasvun ja kehityksen kannalta haitallisilta median vaikutuksilta. (Niinistö, ym., 2006, s. 25)

3.2 Huoltajan rooli mediakasvattajana

Huoltajuuteen liittyy monenlaisia vastuita ja tehtäviä. Lasten huoltajan tulee huolehtia lapsen hyvinvoinnista sekä taata lapselle turvallinen, terveellinen ja virikkeellinen kasvuympäristö. Lapsen tulee saada osakseen kasvatuksessa turvaa, hellyyttä ja ymmärrystä. (Lastensuojelun keskusliitto, 2016) Varsinais-Suomen lastensuojelukuntayhtymä on kehittänyt vuonna 1999 vanhemmuuden roolikartan työvälineeksi tukemaan kasvatusta. Sen tarkoitus on selkeyttää ja auttaa hahmottamaan vanhemmuuden rooleja sekä lapsen tarpeita arkiajattelussa. Roolikartassa on kuvattu vanhemman viisi eri roolia, jotka sisältävät vielä useita alaroleja. Roolikartan mukaan vanhemmuuden viisi keskeistä roolia ovat huoltaja, rajojen asettaja, ihmissuhdeosaaja, elämän opettaja sekä rakkaudenantaja. (Varsinais-Suomen lastensuojelukuntayhtymä, 2013)

Jokela ja Pääkkönen (2014) ovat soveltaneet vanhemmuuden roolikarttaa osuvasti mediakasvatukseen. Huoltajana lapsen vanhempi on vastuussa lapsen mediankäytöstä ja siitä, millaista mediaa lapsi kotona käyttää. Huoltajan tehtävä rajojen asettajana on keskeinen mediakasvatuksessa, ja huoltajan tehtävä on asettaa rajat lapsen mediankäytölle.

Ihmissuhdeosaajana vanhempi opettaa lapselle moraalisia ja eettisiä näkökulmia liittyen mediaan ja sen käyttöön. Elämän opettajana vanhemman tehtävä on opettaa lapselle medialukutaitoa ja mediakriittisyyttä. Rakkauden antajina vanhempien vastuulla on suojella lapsia epäsovivilta mediasisällöiltä ja median haittavaikutuksilta. (Jokela & Pääkkönen, 2014, s. 12)

Lapset havainnoivat ja tarkkailevat aktiivisesti ympäristöään jo syntymästä lähtien. He alkavat nopeasti ja heti varhaislapsuudessaan hahmottamaan myös mediaa sekä sen tarjoamia erilaisia toiminnan mahdollisuuksia. Lapsen mediasuhde muotoutuu varhain, ja lapsi muodostaa omaa käsitystä sen perusteella, millaisia tapoja ja tottumuksia näkee perheensä arjessa. Merkittävimmin lapsen mediasuhteeseen vaikuttaa huoltajien ja muiden perheenjäsenten median käyttäminen. Myöhemmin kouluiässä lapsen ikätovereilla on suurempi vaikutus lapsen mediasuhteeseen, ja heidän merkityksensä korostuu ja vahvistuu entisestään, kun tullaan teini-ikään. (Valkonen, 2018, s. 21)

Mediakasvatuksessa huoltajan merkittävin rooli on taata lapselle median käytössä turvalliset puitteet ja rajat, ottaen huomioon lapsen oma kehitystaso. Näin huoltaja voi parhaiten tukea lapsen oppimista ja kehittymistä median parissa ja edistää lapsen tervettä kasvua. Tämä tarkoittaa esimerkiksi lapsen mediatraumojen ennaltaehkäisyä sekä jo mahdollisesti olemassa olevien mediapelkojen ja traumojen tunnistamista. (Martsola & Mäkelä-Rönholm, 2006, ss. 123, 128)

Lapsen huoltaja saattaa pohtia, miten tukea lapsen mediataitojen kehittymistä ja miten toteuttaa mediakasvatusta. Aikuisen ei tarvitse omistaa ja osata käyttää kaikkia uusimpia teknisiä laitteita ja uusimpia sovelluksia, mutta kiinnostusta, myönteistä uteliaisuutta sekä halua ymmärtää lapsen mediankäyttöä tarvitaan. Ensiksikin on tärkeää, että huoltaja olisi tietoinen lapsensa mediankäytöstä ja tutustuisi lapsen tapoihin käyttää mediaa. Lapsen ja huoltajan välisellä avoimella ja myönteisellä keskusteluyhteydellä sekä yhdessä tekemisellä ja asioiden pohtimisella on positiivista vaikutusta lapsen mediataitojen oppimiseen. Aikuisen tehtävänä on säilyttää kohtuus mediankäytössä. Lasten ja aikuisten välisillä mediankäyttöön liittyvillä sopimuksilla voidaan sujuvoittaa perheen arkea. Sopimuksia voidaan tehdä esimerkiksi ruutuajasta tai siitä, että digilaitteet pidetään pois kyläillessä tai ruokaillessa.

Vaikka lapsi ja aikuinen käyttää medioita eritavoin, aikuisen on hyvä muistaa, että hän antaa esimerkkiä lapsille omalla median käytöllään. (MLL, 2018)

3.3 Mediasuojelun näkökulma

Se, miten media voi lapseen vaikuttaa, aiheuttaa usein lasten huoltajille huolta. Haitalliset mediasisällöt, kuten väkivalta ja seksi, ovat tavallisesti huoltajien suurin huolenaihe. Nämä sisällöt vaikuttavat eri kehitysvaiheessa oleviin lapsiin eri tavoilla. Lapsella on sitä vähemmän keinoja käsitellä kokemaansa ja näkemäänsä, mitä pienemmästä lapsesta on kyse. Toistuvan väkivallan näkeminen ei tee lapselle hyvää, se voi turruttaa lapsen tunne-elämää, jolloin lapsi kaipaa yhä voimakkaampia ärsykeitä. Erityisen haitallista väkivallan näkeminen mediassa on silloin, jos lapsi elää ympäristössä, jossa on väkivaltaa ja se hyväksytään. Uutisten raaka aineisto esimerkiksi katastrofeista ja sodista on usein lapsille sopimatonta ja aiheuttaa turhaa huolta ja pelkoa. Seksuaalisuuden näkyminen ja lapsen ikätasolle sopimattomille seksikuvauksille altistuminen mediassa on usein lapselle haitallista. Sellaiset usein vain hämmentävät lasta, koska he eivät ole kykenevä käsittelemään vielä seksuaalisuuteen liittyviä kysymyksiä. (Niinistö, ym., 2006, s. 26)

Lapsen kokemuksiin median sisällöistä vaikuttavat monet asiat. Sen lisäksi, että ikätaso ja kehitysvaihe vaikuttavat, lapsen persoona ja elämän kokonaistilanne vaikuttavat lapsen kokemukseen. Median vaikutukset eivät ole siis suoria syy—seuraus -suhteita. Lapsen huoltajat tuntevat lapsen yleensä parhaiten ja näin myös tietävät, millainen aineisto on omalle lapselle sopivaa tai sopimatonta. Mitä pienempi lapsi on, sitä helpompi huoltajan on rajata lapsen mediankäyttöä ja ehkäistä lasta näkemästä haitallista materiaalia. Aikuinen saa päättää, mitä medioita lapset saavat käyttää ja miten niitä käyttävät. Lapsi ei pysty sanallistamaan kaikkea nähtyä, eikä heillä ole välttämättä työkaluja käsitellä ja ymmärtää esimerkiksi asioiden mittasuhteita. Aikuisen vastuulla on suojella lasta haitalliselta aineistolta sekä huolehtia lapsen mediaturvallisuudesta. (Niinistö, ym., 2006, s. 26)

3.4 Varhaiskasvatuksen ja huoltajien välinen yhteistyö

Varhaiskasvatuksessa tehdään tiivistä yhteistyötä lapsen huoltajien kanssa, ja tämän yhteistyön merkitys on suuri. Yhteistyö on kasvattajien ja huoltajien sitoutumista toimimaan

yhdessä lapsen kasvua ja kehitystä tukevalla tavalla. Sen tavoitteena on tukea lapsen kasvua ja kehitystä. Tärkeää on luottamus, jonka rakentumista edesauttavat tasa-arvoinen ja kunnioittava vuorovaikutus. Kasvatusyhteistyössä yhdistyvät niin huoltajien kuin kasvattajienkin arvot, tiedot ja kokemukset. Se on vuorovaikutteista ja siinä huomioidaan moninaiset perheet, lapsen yksilölliset tuentarpeet ja huoltajuuteen liittyvät kysymykset. (Opetushallitus, 2018; Niinistö, ym., 2006, s. 22)

Lapsen varhaiskasvatuksen aikana kasvatusyhteistyöllä voi olla erilaisia tehtäviä ja tavoitteita. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa sekä lapsen kehityksen ja oppimisen tukea suunniteltaessa huoltajien kanssa keskustelulla on suuri merkitys. Varhaiskasvatuksessa jaetaan lapsen huoltajien kanssa päivittäiset tapahtumat ja kokemukset. Lisäksi huoltajille kuuluu mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa varhaiskasvatuksen toiminnan ja tavoitteiden suunnitteluun sekä kehittämiseen yhdessä varhaiskasvatuksen kanssa. Yhteistyö voi edistää ja tukea myös huoltajien keskinäistä vuorovaikutusta, verkostoituista ja yhteisöllisyyttä. Yhteistyössä hyödynnetään tieto- ja viestintäteknologiaa. (Opetushallitus, 2018, s. 34)

Varhaiskasvatuksen ja huoltajien välinen yhteistyö on kasvatuskumppanuutta, jossa toimitaan tasavertaisesti yhdessä lapsen hyväksi. Toistaiseksi keskusteluissa mediakasvatuksesta on ilmennyt huoltajien tiedon puute, ja niissä on usein korostettu ammattikasvattajien asiantuntijuutta. Mediakysymykset ja mediakasvatus tulisi nähdä yhteisenä asiana, ja kotikasvatuksen tukeminen onkin yksi varhaiskasvatuksenkin tavoitteista. Sen lisäksi, että varhaiskasvatuksessa on mediakasvatusta, olisi monia erilaisia mahdollisuuksia hyödyntää myös huoltajien osaamista ja tuoda rakentavan yhteisen toiminnan kautta näkyväksi niitä keinoja, joilla lapset voivat olla aktiivisia toimijoita suhteessa mediaan. (Mertala & Salomaa, 2016, s. 164)

4 Aikaisempia tutkimuksia aiheesta

Mediakasvatus on ollut viime vuosina ajankohtainen ja suosittu aihe opinnäytetöissä ja muissa tutkimuksissa. Mediakasvatusta on tutkittu paljon, mutta suurin osa tutkimuksista liittyy mediakasvatuksen toteutukseen, ja aihetta on usein lähestytty varhaiskasvatuksen näkökulmasta. Perehdyimme useisiin tutkimuksellisiin ja toiminnallisiin opinnäytetöihin

aiheesta mediakasvatus. Seuraavassa esitellään neljä tutkimusta, jotka nivoutuvat tutkimustehtävältään ja lähestymistavoiltaan omaan tutkimukseemme.

Karvonen ja Pajunen (2020) tutkivat opinnäytetyössään mediakasvatuksen toteutumista Tampereella sijaitsevassa Kissanmaan päiväkodissa. Opinnäytetyö oli tutkimuksellinen ja toiminnallinen. Aineisto kerättiin kyselyillä päiväkodin työntekijöiltä ja lasten huoltajilta. Aineiston pohjalta tehtiin informatiivinen seinäposteri liittyen mediakasvatukseen. Opinnäytetyössä haluttiin selvittää, millaista mediakasvatusta yhteistyöpäiväkodissa toteutetaan nyt sekä tulevaisuudessa. Lisäksi selvitettiin, millaisia mediakasvatuksen välineitä ja materiaaleja lasten kanssa hyödynnetään päiväkodissa ja kotona. Tutkimuksen tuloksista ilmeni, että suurelle osalle lasten huoltajista mediakasvatus on melko tuntematon aihealue ja suurelle osalle päiväkodissa tapahtuva mediakasvatus ei ole näkynyt koteihin. Vastauksissa kuitenkin ilmeni, että mediakasvatuksen laajuutta ei ole välttämättä ymmärretty, ja huoltajat mieltävät sen usein vain digitaalisten laitteiden käyttämiseksi. Huoltajat pitivät kuitenkin päiväkodissa toteutettavaa mediakasvatusta tärkeänä esimerkiksi vertaisoppimisen ja kriittisen medialukutaidon oppimisen kannalta. Tulosten mukaan lapset käyttävät kotona paljon mediaa niin yksin kuin yhdessä huoltajien kanssa, ja myös kotona tapahtuva mediakasvatus on tärkeää lapsen oppimisen kannalta.

Vähämartti (2011) on tutkinut terveystieteiden pro gradu -tutkielmassaan 4–6-vuotiaiden lasten huoltajien näkemyksiä medialukutaidon ja mediavanhemmuuden merkityksestä lasten hyvinvointiin. Laadullisessa tutkimuksessa selvitettiin ryhmähaastattelun avulla, millä tavoilla lapsille opetetaan medialukutaitoa kotona, miten terveyttä edistävä mediavanhemmuus näkyy perheissä sekä millaista tukea huoltajat toivovat lapsen mediakasvatukseen neuvolasta. Tutkimustulosten mukaan lapsen tutustuminen nettielämään alkaa varhain, jo 4-vuotiaana ennen luku- ja kirjoitustaidon kehittymistä. Lasten mediaympäristöt kiinnostivat huoltajia, ja he kertoivat kotona harjoittelevansa lasten kanssa medialukutaitoja tuottamalla heille voimaannuttavia kokemuksia. Huoltajat pitivät lapsiaan teknisesti taitavina ja kokivat, että lapsi oppii itse tekemällä. Haastatteluissa ilmeni, että perheenjäsenet yhdessä opettavat mediataitoja, ja yleensä aikuinen auttaa ensin, minkä jälkeen lapsella on matalampi kynnyksensä tehdä ja oppia itsenäisesti. Tutkimuksen mukaan lasten uusien asioiden opettelu perheessä yhdessä aikuisen kanssa on ihmettelyä, pohdintaa ja keskustelua. Ensisijaisesti tärkeää on edetä lapsen kehityksen, erilaisten asioiden

käsittelykyvyn sekä tiedonhalun ehdoilla turvallisessa ympäristössä ja aikuisen valvonnassa. Huoltajien puheissa ilmeni, että huoltajat ohjasivat lasta sääntöjen, mediasisältöjen valikoimisen avulla sekä antamalla mallia hyvinvointia tukeviin ja edistäviin valintoihin.

Kaartokallio tutki pro gradu -tutkielmassaan (2020) varhaiskasvatusikäisten lasten digitaalisen median käyttöä ja sen tukemista kodin ja päiväkodin yhteistyössä. Tutkimuksessa selvitettiin verkkokyselyllä vanhempien ja päiväkodin henkilöstön näkemyksiä lasten mediankäytöstä. Tutkimustulosten mukaan vanhempien suhtautuminen lapsen digitaalisen median hyödyntämiseen on moninaista. Suuri osa lapsista käyttää mediaa maltillisesti, ja suuri osa vanhemmista huolehtii lapsen mediankäytöstä ja pitää huolta, että se on turvallista. Tutkimustulosten mukaan vanhemmat kokevat, että tarvitsevat lisätietoa lapsille sopivasta mediasisällöstä, median käyttämisen ajasta sekä hyödyistä ja haitoista, joita lapsen mediankäytöllä on. Päiväkodin ja kodin väliseen yhteistyöhön tutkittavat ovat suhtautuneet myönteisesti.

Kumpulan ja Taskilan (2019) opinnäytetyön määrällisessä tutkimuksessa on myös lähestytty mediakasvatusta, mutta alakouluikäisten lasten huoltajien näkökulmasta. Kyselytutkimukseen on vastannut yhteensä 95 huoltajaa. Tutkimuksessa on selvitetty niitä keinoja, joita huoltajat ovat käyttäneet ohjatessaan lapsiaan median käytössä sekä huoltajien näkemyksiä liiallisen ruutuajan haitoista lapsille sekä huoltajien saadusta tuesta ja tuen tarpeesta mediakasvatuksen suhteen. Tutkimustuloksissa ilmeni, että perheissä oli aktiivista mediakasvatusta kuten keskustelua lasten kanssa sitä enemmän, mitä nuoremmasta lapsesta oli kyse. Mitä vanhempi lapsi oli kyseessä, sitä vähemmän huoltajat kontrolloivat lapsensa mediankäyttöä. Tulosten mukaan suurin osa huoltajista rajoittaa lastensa mediankäyttöä päivittäin jollakin tavalla. Arkipäivinä yleisin ruutu aika oli 1–2 tuntia ja viikonloppuna yli puolessa perheistä 3 tuntia tai enemmän. Erilaiset esto-ohjelmat ja salassa pidettävä pääsykoodi olivat yleisiä, ja käytössä oli medialaitteeseen ladattava ruutu aikasovellus seitsemällä perheestä kymmenestä.

Tutkimuksessa nousi esille myös huoltajien huoli liiallisesta mediankäytöstä, ja sen mukaan huoltajat tunnistavat hyvin liiallisen ruutuajan haitat. Tutkimuksen mukaan huoltajat näyttävät olevan tietoisia liiallisen ruutuajan haitoista sekä ymmärtävän sen merkityksen lapsen terveyteen ja hyvinvointiin. Liiallisen ruutuajan koettiin vaikuttavan muun muassa

ystävyyssuhteisiin, yöuneen, yleiseen jaksamiseen, liikuntaan, mielialaan sekä sen vähentävän perheen yhteistä aikaa. Tutkimuksessa ilmeni, että yli puolet huoltajista koki, että ei tarvitse lapsen mediakasvatukseen tukea. Suurin osa koki, että ei ole saanut tukea mediakasvatukseen kodin ulkopuolelta. Yleisimmin huoltajat olivat saaneet tukea läheisiltään, ja sen lisäksi hakeneet tietoa mediasta ja internetistä. Viidesosa huoltajista kuitenkin toivoi kodin ulkopuolelta tukea mediakasvatukseen. Huoltajat toivovat ensisijaiseksi kotien mediakasvatuksen tukimuodoksi käytännön ohjeita ja suosituksia. Tämä toive oli yleisin riippumatta lapsen iästä. Tukea toivottiin muun muassa mediakasvatuksen asiantuntijoita. (Kumpula & Taskila, 2019)

5 Tutkimuksen menetelmät ja toteutus

Tämä luku keskittyy tutkimuksen toteutukseen ja sen menetelmiin. Ensimmäisenä esitellään tutkimustehtävä sekä tutkimuskysymykset, joita tutkimuksessa on kaksi. Luvussa käsitellään näiden lisäksi laadullista tutkimusta, kyselyä aineistonkeruun menetelmänä, aineiston analyysiä sekä tutkimuksen luotettavuutta.

5.1 Tutkimustehtävä, tutkimuskysymykset ja tavoitteet

Opinnäytetyön tutkimustehtävä on selvittää, millaisia näkemyksiä varhaiskasvatusikäisten lasten huoltajilla on mediakasvatuksesta.

Tutkimuskysymyksiksi muotoutuivat seuraavat:

- Millaisia näkemyksiä huoltajilla on lastensa varhaiskasvatuksessa toteutetusta mediakasvatuksesta?
- Miten huoltajat toteuttavat mediakasvatusta lapsilleen kotiympäristössä?

Opinnäytetyön tavoitteena on tuottaa tutkimustietoa varhaiskasvatusikäisten lasten huoltajien tietämyksestä ja näkemyksistä varhaiskasvatuksessa tapahtuvasta mediakasvatuksesta. Lisäksi pyritään saamaan tutkimustietoa siitä, miten huoltajat ovat kotona omaksuneet roolin mediakasvattajana, millaista esimerkkiä huoltajat viestittävät lapsilleen omilla mediankäyttötottumuksillaan, miten huoltajat valvovat tai rajoittavat

lastensa mediankäyttöä sekä miten digilaitteiden käyttäminen vaikuttanut esimerkiksi perheen yhdessä vietettyyn aikaan ja huoltajan läsnäoloon lapsen kotioloissa.

Tavoitteena on lisätä sekä omaa että huoltajien tietämystä mediakasvatuksesta. Tavoitteena on kannustaa huoltajia kiinnittämään huomiota lastensa mediankäyttöön ja kasvatukseen nykyisessä mediakulttuurissa. Opinnäytetyö tarjoaa huoltajille mahdollisuuden tutustua tarkemmin mediakasvatukseen sekä ilmaista omia näkemyksiä ja mielipiteitä aiheesta. Lisäksi haluamme innostaa huoltajia aktiivisempaan median hyödyntämiseen lasten oppimisen ja kasvun välineinä. Se, että lähestymme tutkimuksessamme mediakasvatusta varhaiskasvatusikäisten lasten huoltajien näkökulmasta, oletettavasti tuottaa erilaista ja uutta tietoa verrattuna aiheesta aiemmin tehtyihin opinnäytetöihin.

5.2 Laadullinen tutkimus

Opinnäytetyön tutkimusotteena on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus. Puusan ja Juutin (2010) mukaan laadullisessa tutkimuksessa tarkasteltavaa ilmiötä pyritään ymmärtämään tutkimuksen kohteena olevien henkilöiden näkökulmasta. Tutkimuksessa ollaan siis tavallisesti kiinnostuneita niistä kokemuksista ja ajatuksista, joita tutkimuksen kohteena olevat henkilöt tutkittavasta asiasta antavat. Tavoitteena on hankkia rikasta ja yksityiskohtaista tietoa tutkittavasta aiheesta. Tyypillistä on teorian ja aineiston vuoropuhelu tutkimuksen eri vaiheissa. Teoria on apuväline aineiston analysoinnissa ja tulkinnessa, mutta johtopäätöksiä pyritään tekemään kerätystä aineistosta käsin. (Puusa & Juuti, 2020, ss. 9–11)

Laadullisessa tutkimuksessa ei ole vain yhtä tapaa tutkia, vaan se koostuu monista erilaisista menetelmistä kerätä aineistoa, analysoida ja tutkia ihmisiä ja heidän elämäänsä. Laadullisella tutkimuksella halutaan kerätä monipuolista tietoa, ja sen saavuttamiseksi voidaan esimerkiksi tutkimuksen aihetta seurata ja tutkia eri näkökulmista, tai toistaa tutkimusta erilaista näkökulmaa avaavien vastausten toivossa. Kvalitatiivisella tutkimustavalla ei pystytä ymmärtämään kokonaan ilmiön kokonaisuutta ja syvällisyyttä, mutta sen avulla pystytään löytämään ja ymmärtämään syy-seuraussuhteita sekä tuottamaan aiheesta lisää tietoa. Tämä edellyttää perusteellisuutta sekä hyvin suunniteltuja ja toteutettuja

tutkimusasetelmia. Tutkimustehtävä ja -ongelma ohjaa sitä, millaisia menetelmiä ja työtapoja kulloinkin tutkimukseen valitaan. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka, 2006)

5.3 Kysely tutkimusmenetelmänä

Tutkimusmenetelmä on tiettyjen sääntöjen ohjaama menettelytapa, jonka avulla tieteessä etsitään ja tavoitellaan tietoa tutkimusongelman ratkaisemiseksi. Tutkimusmenetelmän valintaa ohjaa tavallisesti se, minkälaista tietoa halutaan, mistä sitä halutaan sekä millaiselta kohderyhmältä. Tutkimusongelma ja aineistonhankintamenetelmä ovat tiiviisti yhteydessä toisiinsa. Kysely on yksi hyvä tapa kerätä aineistoa myös laadullisessa tutkimuksessa, joka ei välttämättä aina vaadi läheistä kontaktia tutkittaviin ja kohderyhmään, vaikka niin usein ajatellaankin. (Hirsjärvi ym., 2014, ss. 183, 184, 193–94)

Kyselyssä, kuten muissakin tutkimusmenetelmissä, on etuja ja haittoja. Kyselyllä on mahdollista kerätä laaja tutkimusaineisto, vastaajia voi olla paljon ja kysymyksiä laajasti monista eri asioista. Kyselymenetelmä säästää usein myös tutkijan aikaa ja vaivannäköä. Siksi se on myös tehokas ja nopea menetelmä. Etuja on usein vaivaton aineiston analyysi, esimerkiksi tietokoneen avulla. Menetelmällä on myös heikkoutensa. Esimerkiksi kerätty aineisto voi jäädä pinnalliseksi. Tutkija ei voi olla varma, millä tavalla vastaajat ovat suhtautuneet kyselyyn ja sen vastaamiseen, esimerkiksi ovatko he vastanneet rehellisesti ja huolellisesti. Lisäksi vastaajien tietämys kysyttävästä aiheesta voi olla tutkijalle arvoitus. Tutkimuslomakkeen laatiminen ei välttämättä ole helppoa, se voi viedä runsaasti aikaa ja vaatii tutkijalta sekä tietoa että taitoja. Kyselytutkimuksessa väärinymmärryksiä on vaikea kontrolloida, ja siksi lomakkeen tulisi olla mahdollisimman selkeä ja kysymykset tarkkaan harkittuja, jotta se olisi onnistunut myös vastaajien näkökulmasta. (Hirsjärvi, 2014, s. 195)

Joissakin tutkimuksissa kato eli tutkittavien vastaamattomuus kyselyyn voi myös nousta haasteeksi. Kyselyn avoimien kysymyksiä vastaukset voivat joskus jäädä niukkasanaiseksi. Toisaalta vastaamattomuus ei laadullisessa tutkimuksessa ole ongelma yleistettävyyden kannalta, sillä tarkoitus ei ole varsinaisesti yleistäminen. Niukkuuteen voi olla syy se, ettei vastaajalla ole kokemusta kysytystä asiasta tai heille kirjallinen ilmaisu on haastavaa. (Tuomi & Sarajärvi, 2013, s. 74)

Laatimamme kysely sopii vastattavaksi lasten huoltajille, eikä ongelmaksi muodostunut se, etteikö kysytty aihe olisi vastaajille ajankohtainen tai heidän elämäänsä koskettava. Kysymykset olivat tutkimusongelmamme kannalta merkityksellisiä ja kyselyn avulla saimme aineistoa, joka vastasi tutkimuskysymyksiin. Lisäksi kysely oli kohderyhmälle helpoin ja turvallisin tapa osallistua tutkimukseen COVID-19 pandemian aikana. Näin ollen lomakekysely oli sopivin vaihtoehto tutkimusmenetelmäksi tässä laadullisessa tutkimuksessa.

Kyselyssä hyödynsimme sekä avoimia kysymyksiä että monivalintakysymyksiä. Kyselyyn liitettiin useita avoimia kysymyksiä, sillä ne antavat kohderyhmälle mahdollisuuden sanoa, mitä todella kysytystä asiasta ajattelevat. Monivalintakysymyksien avulla tutkimuksen tekijä saa paljon tietoa esimerkiksi vastaajan tunteiden voimakkuuksista, motivaatioista sekä viitekehyksistä ja ne osoittavat hyvin vastaajan tietämyksen ja näkemykset kysytystä aiheesta. Avoimet kysymykset auttavat myös monivalintakysymyksien mahdollisten toisistaan poikkeavien vastausten tulkitsemisessä. Monivalintakysymykset ovat helppoja, ja niitä tutkijan on vaivaton ja mielekäs vertailla, sillä ne tuottavat vähemmän kirjavia vastauksia kuin avoimet kysymykset. (Hirsjärvi, ym., 2014, s. 201)

Keskustelimme Hattulan varhaiskasvatuksessa toimivan esimiehen kanssa etukäteen tutkimuksen toteutuksesta ja käytännönjärjestelyistä. Sovimme, että toteutamme kyselyn 3–5-vuotiaiden lasten huoltajille. Yhteistyökumppanin kanssa yhteistyö sujui hyvin. He selvittivät, onko huoltajilla kiinnostusta osallistua opinnäytetyöhömmme liittyvään tutkimukseen. Varhaiskasvatuksen henkilökunta jakoi toimittamiimme kyselylomakkeita eteenpäin huoltajille kolmessa eri lapsiryhmässä. Vastaamiseen annettiin heti viikko aikaa, jotta huoltajat saisivat rauhassa täyttää kyselylomaketta ja pohtia omia mielipiteitään ja käsityksiään aiheesta. Vastaamattomuuden oltua odotettua suurempaa annoimme huoltajille vielä toisen viikon aikaa vastailla lomakkeisiin, ja lomakkeita jaettiin tässä vaiheessa lisää toisen lapsiryhmän huoltajille. Huoltajia muistuteltiin, jotta vastauksia tulisi riittävästi. Kaiken kaikkiaan kyselylomakkeita (liite 1.) jaettiin yhteensä 32 huoltajalle, joista kahdeksan huoltajaa palautti täytetyn kyselylomakkeen.

5.4 Aineiston analyysi

Laadullisen tutkimuksen analyysissa kerättyä aineistoa tarkastellaan tavallisesti kokonaisuutena. Se vaatii absoluuttisuutta ja poikkeaa siten tilastollisesta kvantitatiivisesta tutkimuksesta. Aineiston perusteella luotettavina pidetyt ja tutkittavaan aiheeseen katsotut sisällöt tulee pystyä selvittämään siten, etteivät ne ole ristiriidassa tehdyn tulkinnan ja johtopäätöksen kanssa. Laadullisen aineiston analyysiin kuuluu havaintojen pelkistäminen ja arvoituksen ratkaiseminen eli saatujen johtolankojen ja käytettävissä olevan aineiston pohjalta tehdään tulkintoja tutkittavasta ilmiöstä. (Alasuutari, 2011, ss. 38–39) Analyysin tavoitteena on tulkita ja ymmärtää tutkittavaa ilmiötä, tehdä siitä johtopäätöksiä ja perusteltu tulkinta. Analyysi kytkeytyy vahvasti aineiston hankintaan. Laadullinen tutkimus ei ole arvovapaata, sillä tutkijan esiyymmärrys tutkittavasta aiheesta vaikuttaa tutkimusaineiston hankintaan ja sen analysointiin. Tutkijan tulee pyrkiä tunnistamaan omat oletukset ja etukäteen olevat uskomukset. (Puusa & Juuti, 2020, ss. 143, 148)

Laadullisen tutkimuksen aineistosta ei tehdä päätelmiä yleistettävyyttä ajatellen tai sen näkökulmasta, vaikka alun perin taustalla on aristoteelinen ajatus, että yksityisessä toistuu yleinen. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa tausta-ajatuksena on kuitenkin, että tutkimalla ja tulkitsemalla yksittäistä tapausta erittäin tarkasti voidaan saada selville, mikä tutkittavassa ilmiössä on keskeistä ja merkittävää sekä mitkä asiat toistuvat tarkasteltaessa ilmiötä yleisemmällä tasolla. Laadullisessa tutkimuksessa pyritään tutkimaan ilmiötä mahdollisimman yksityiskohtaisesti ja kokonaisvaltaisesti ajatuksella, että todellisuus on moninainen. Tapaukset käsitellään ainutlaatuisina, ja aineistosta nousevia seikkoja tulkitaan sen mukaan. Tutkimuksessa pyrkimyksenä on löytää ja paljastaa uusia odottamattomia seikkoja eikä niinkään todentaa jo olemassa olevia totuuksia ja väittämiä. (Hirsjärvi ym., 2014, ss. 161–164, 182)

Tutkimustehtävä ja -ongelma ohjaa usein tiukastikin tutkimuksen analyysimenetelmän valintaa, ja tutkimusongelma ja analyysi ovat yleensä yhteneväisiä rakenteiltaan. Analyysimenetelmäksi valitaan sellainen, joka tuo parhaiten vastauksia tutkittavasta asiasta. Tutkimuksessa hankitun aineiston analyysi, tulkinta ja johtopäätösten tekeminen ovat tutkimusprosessin ydinasioita. Tähän vaiheeseen on tähdätty jo prosessia aloittaessa.

Analyysivaiheessa selviää, millaisia vastauksia tutkija saa tutkimusongelmaansa. (Hirsjärvi, 2014, ss. 221, 224)

Analyysimenetelmänä käytämme tässä tutkimuksessa teemoittelua, eli ryhmittelimme aineistosta nousevia teemoja eri kategorioihin, joissa asioita yhdistää jokin säännönmukaisuus tai samankaltaisuus. Kun aineistoa analysoidaan teemoittelemalla, pyritään löytämään ja tarkastellaan niitä piirteitä, jotka ovat yhteisiä monille haastateltaville. Teemat voivat olla ennalta määrättyjä jo aineiston keruuvaiheessa, mutta aineistoa analysoitaessa voi löytyä vielä aivan uusia teemoja. Aineistosta muodostetut teemat auttavat löytämään vastauksia tutkimuskysymyksiin ja niiden tavoitteena on havainnollistaa aineistoa yhdistettyjen mallien avulla. (Puusa & Juuti, 2020, ss. 152–154)

Teemoittelu on luokittelun kaltaista, mutta siinä painotetaan erityisesti sitä, mitä kustakin teemasta on aineistossa sanottu ja tullut ilmi. Teemoittelussa on kyse laadullisen tutkimusaineiston pilkkomisesta ja ryhmittelystä erilaisten aihepiirien perusteella, mikä mahdollistaa erilaisten teemojen vertailun aineistossa. (Tuomi & Sarajärvi, 2013, s. 93) Aineiston pilkkomisessa ja teemojen muodostamisessa hyödynsimme koodausta, jonka teimme aineistolähtöisesti. Teemojen muodostumiseen vaikutti lisäksi vahvasti myös työn tietoperusta sekä etukäteen laadittu kyselylomake, joka oli jo jaettu kahteen aihekokonaisuuteen eli mediakasvatukseen varhaiskasvatuksessa ja kotona. Etsimme aineistosta samaan aiheeseen liittyviä tutkimustehtävän kannalta olennaisia ilmauksia sekä aineistossa usein toistuvia asioita ja koodasimme niitä alleviivaamalla eri väreihin. Ylimääräiset vastaukset ja tutkimukselle epäolennaiset asiat karsittiin pois. Koodaamalla saatiin monipuolinen kuva saadusta aineistosta ja helpotettiin tutkimuskysymysten kannalta keskeisten tulkintojen tekemistä ja johtopäätöksiä vetämistä.

5.5 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta voidaan pohtia tutkimuksen uskottavuuden, luotettavuuden ja eettisyyden näkökulmasta, ja nämä käsitteet liittyvät vahvasti toisiinsa. Luotettavuuden toteutumista voidaan arvioida tutkimuksen aineistonkeruun asianmukaisuudella, tarkoituksenmukaisuudella ja analyysin huolellisuudella. Tutkimus on uskottava, kun tutkimuksen lukijat, tutkimuksen kohteena olevat henkilöt ja yleisö

hyväksyvät tutkimuksessa saadut tulokset tosiksi ja ne ovat vakuuttavia. Tutkimus tulee toteuttaa eettisesti kestäväällä tavalla ja tutkijan tulee noudattaa eettisiä periaatteita koko prosessin ajan eikä tutkimuksesta saa aiheutua haittaa tai vahinkoa mukana oleville.

(Puusa & Juuti, 2020, s. 175)

Tutkimuksen menetelmien luotettavuutta voidaan arvioida käsitteillä validiteetti ja reliabiliteetti. Validiteetti viittaa siihen, vastaako tutkimus juuri siihen, mitä sen avulla olikin tarkoitus selvittää ja onko tutkimuksessa tutkittu sitä, mitä on luvattu. Reliabiliteetti liittyy tutkimustulosten luotettavuuteen ja toistettavuuteen. (Tuomi & Sarajärvi, 2013, s. 136)

Tutkimuksen kohderyhmänä oli lasten huoltajat, joille esitettiin kysymyksiä liittyen heidän näkemyksiinsä mediakasvatuksesta. Näin ollen huoltajat vastaajina ovat oikea kohderyhmä tässä tutkimuksessa. Suurimpana haasteena tutkimuksessa nousi vastaamattomuus kyselyihin. Saadut vastaukset ovat kuitenkin pätevää aineistoa tutkimukseemme liittyen huoltajien näkemyksiin. Tämän vuoksi pidämme analyysiamme ja tutkimustuloksia luotettavina. Kuitenkaan laadullisen tutkimuksen luonteen ja pienen otannan vuoksi emme pystyneet tekemään laajoja yleistyksiä siitä, millaisia lasten huoltajien näkemykset mediakasvatuksesta ovat. Yleistysten tekeminen laajemmalle muiden kuntien ja kaupunkien varhaiskasvatukseen on vaikeaa myös siksi, että on hyvin yksikkökohtaista, miten mediakasvatus kunkin päiväkodin arjessa näyttäytyy. Hattulan kunnan varhaiskasvatuksen sisällä tutkimustuloksia voidaan kuitenkin helpommin yleistää, sillä kunnan eri yksiköissä mediakasvatusta toteutetaan samaan varhaiskasvatussuunnitelmaan perustuen. Kunnan varhaiskasvatussyksiköissä mediakasvatus on ollut myös kehityksen kohteena viime aikoina.

Tutkimuksen eettiset ratkaisut vaikuttavat tutkimuksen uskottavuuteen, joka perustuu siihen, että tutkijat noudattavat hyviä tieteellisiä käytäntöjä. Siihen kuuluu esimerkiksi rehellisyys, tarkkuus ja huolellinen suunnittelu ja yksityiskohtainen tutkimus, analyysi ja raportointi. Tärkeää on huolehtia kohderyhmän asemasta ja oikeuksista. (Tuomi & Sarajärvi, 2013, ss. 123–124)

Pyrimme tutkimuksessa ehdottomasti luotettavuuteen ja siihen, että tutkimus on toteutettu puolueettomasti ja hyviä tieteellisiä käytäntöjä ja menetelmiä hyödyntäen. Teimme prosessin alkuvaiheessa yksityiskohtaisen suunnitelman opinnäytetyön toteutuksesta ja tutkimusmenetelmistä. Rakensimme riittävän laajan tietoperustan, jossa käytimme luotettavia ja asiantuntevia lähteitä. Mediakasvatuksesta löytyy paljon kirjallisuutta sekä internetlähteitä, ja monet vanhemmatkin lähteet mediakasvatuksesta ovat

edelleen päteviä, mutta useita vuosia vanhoja lähteitä käytimme vain harkinnanvaraisesti. Kerätyn aineiston analyysi tehtiin huolellisesti ja yksityiskohtaisesti, sekä tuloksia tarkasteltiin useampaan otteeseen yhdessä eri näkökulmista. Tutkimustulokset raportoitiin selkeästi.

Kyselytutkimukseen vastaajat valittiin yhden Hattulan kunnan päiväkodin lasten huoltajista. Kyselytutkimus toteutettiin eettiset periaatteet huomioiden. Taustoitimme tutkimuksemme aiheita ja taustoja kyselyn saatekirjeessä (Liite 1.). Mainitsimme siinä myös, että emme kerää vastaajien henkilötietoja anonymiteetin ja itsemääräämisoikeuden säilyttämiseksi. Tämän avulla varmistimme huoltajille, että kyselyyn vastaaminen on turvallista ja vapaaehtoista, eikä heitä pystytä yhdistämään kyselyn vastauksiin. Opinnäytetyöhön ja kyselytutkimuksen toteuttamiseen anoimme etukäteen myös tutkimusluvan Hattulan kunnalta. Opinnäytetyötä varten kerätty aineisto on käsitelty tietoturvallisesti ja eettisesti kestäväällä tavalla. Aineiston analyysin ja tutkimustulosten raportoinnin ja julkistamisen jälkeen tuhosimme kaikki aineistot tietoturvallisuutta noudattaen.

6 Tutkimustulokset

Tässä luvussa esittelemme tutkimuksemme tuloksia huoltajien näkemyksistä varhaiskasvatuksessa toteutetusta mediakasvatuksesta sekä kotona tapahtuvasta mediakasvatuksesta. Muodostimme saadun tutkimusaineiston, tutkimuksen tietoperustan ja aineistonkeruussa käytetyn lomakekyselyn pohjalta viisi teemaa (Kuva 1.). Teemoiksi valikoituivat varhaiskasvatuksessa toteutetun mediakasvatuksen läpinäkyvyys huoltajille, mediakasvatuksen vaikutukset lapselle, median hyödyntäminen lapsen kanssa, huoltajan rooli mediakasvattajana sekä huoltajien lisätiedon tarve ja kehitysideat. Nämä teemat ja niiden alle kootut tulokset esitellään tässä luvussa.

Kuva 1 Aineiston analyysissä saadut teemat

6.1 Mediakasvatuksen läpinäkyvyys

Mediakasvatuksen läpinäkyvyys -teemaan liittyivät kyselyn kysymykset, joissa huoltajilta kysyttiin näkemyksiä varhaiskasvatuksessa toteutetusta mediakasvatuksesta ja sen näkyvyydestä huoltajille. Huoltajilla on erilaisia näkemyksiä mediakasvatuksesta, ja pystyimme kerätystä aineistosta huomaamaan, kuinka eri tavoilla itse mediakasvatus voidaan ymmärtää ja ymmärretään. Huoltajilla on melko erilaisia näkemyksiä siitä, millainen on mediakasvatuksen rooli varhaiskasvatuksessa tai minkälainen sen pitäisi olla.

Mediakasvatus on vielä aika vähäistä, koska lapsi on vasta 3 vuotta. —

Ei vielä ymmärtääkseni kovin suuressa roolissa näin pienillä, mikä on mielestäni hyvä asia. —

Mielestäni lapsen on hyvä jo pienenä tutustua mediaan ja digitaalisuuteen —
Tämä on nykyaikaa.

Tulosten mukaan kaikki huoltajat eivät pidä mediakasvatusta yhtä ajankohtaisena tai tärkeänä pienelle lapselle kuin toiset. Osassa vastauksissa tulee esille huoltajien näkemys

siitä, että kun lapsi kasvaa, mediakasvatus on ajankohtaisempaa. Kukaan vastaajista ei kuitenkaan eritellyt mitään haittoja, joita näkisivät varhaiskasvatuksessa pienten lasten kanssa toteutetussa mediakasvatuksessa. Päinvastoin huoltajat nimesivät ja luettelivat monia mediakasvatuksen hyötyjä lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen kannalta.

Kyselyn vastauksista ilmeni, että huoltajat kokevat olevansa tarpeeksi tietoisia varhaiskasvatuksessa toteutetusta mediakasvatuksesta. Huoltajat ovat kyselyn vastausten perusteella kokeneet näkevänsä varhaiskasvatuksessa toteutuvan mediakasvatuksen suurimmaksi osaksi hyvin. Vain kaksi kahdeksasta vastaajasta koki, että mediakasvatus näkyy vain kohtalaisesti.

Havaitsimme, että vaikka huoltajat kokevat olevansa tarpeeksi tietoisia mediakasvatuksen toteuttamisesta varhaiskasvatuksessa, heillä on vain vähän näkemyksiä siitä, miten oman lapsen päiväkodissa mediakasvatus näkyy ja on sisällytetty arkeen. Vastaukset liittyen mediakasvatuksen toteuttamiseen varhaiskasvatuksessa olivat pääosin melko suppeita, ja niissä keskityttiin lähinnä erilaisten digitaalisten laitteiden hyödyntämiseen.

Mediakasvatuksen muita sisältöjä ja välineitä eriteltiin vastauksissa hyvin vähän. Huoltajien kokemus mediakasvatuksen hyvästä näkyvyydestä ja heidän riittävästä tietämyksestä mediakasvatusta kohtaan vaikutti olevan ristiriidassa tutkimuksessa esille tulleeseen huoltajien vähäiseen tietoon mediakasvatuksen käytännön toteutuksesta ja sisällöistä. Huoltajien vastauksissa ilmeni myös epävarmuutta päiväkodin toimintatavoista mediakasvatuksessa ja lasten median käytössä.

Pk:ssa myös kuvataan jonkin verran ilmeisesti puhelimella, mutta en tiedä saavatko lapset osallistua siihen.

Huoltajien vastauksissa näkyy se, että mediakasvatusta ei välttämättä nähdä kovin moninaisena alueena varhaiskasvatuksessa. He yhdistävät mediakasvatukseen ainoastaan digitaalisia laitteita, ja muu mediakasvatuksen sisältö jää vastauksissa selvästi vähemmälle huomiolle. Kuusi huoltajaa mainitsi muun muassa virtuaalilattian, joka on ollut tutkimuksen toteuttamisen aikoihin ollut käytössä päiväkodissa. Lisäksi keskeisenä nousee muiden digitaalisten laitteiden, kuten kameran ja tabletin, hyödyntäminen varhaiskasvatuksen mediakasvatuksessa. Päiväkodissa toteutettua mediakasvatusta koskevassa avoimessa

kysymyksessä vain yhden huoltajan vastauksessa näkyy digitaalisten laitteiden käyttöä laajempi ymmärrys mediakasvatuksen toteutuksen sisällöstä.

— — Mediakasvatukseen kuuluu myös kirjat ja lehdet, ainakin pk:ssa on luettu lähiaikoina paljon käyttäytymiseen liittyviä opetuksellisia kirjoja ja tarinoita.

6.2 Mediakasvatuksen vaikutukset

Mediakasvatuksen vaikutukset -teemaan kuuluvat kaikki ne vaikutukset, joita mediakasvatuksella koettiin olevan lapsen kehitykseen ja oppimiseen. Huoltajien vastauksissa ilmeni monet mediakasvatuksen positiiviset hyödyt lapselle. Kyselyyn vastanneet huoltajat eivät kokeneet varhaiskasvatuksessa toteutetulla mediakasvatuksella olevan haittoja tai negatiivisia vaikutuksia lapsen kasvuun, kehitykseen tai oppimiseen. Päinvastoin monet hyödyt tulivat esille, ja vastauksissa toistui hyvin samoja positiivisia asioita, joita varhaiskasvatuksessa toteutetulla mediakasvatuksella koettiin olevan lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen kannalta. Vaikka osa huoltajista ei pitänyt mediakasvatusta niin merkityksellisenä vielä varhaiskasvatusikäiselle lapselle, mediakasvatus koettiin kuitenkin pääsääntöisesti hyödylliseksi ja tärkeäksi osaksi jo varhaiskasvatusta.

Yhdessä vastauksessa todettiin, että varhaiskasvatuksen mediakasvatus tukee lapsen kasvua ja kehitystä siten, että lapsen taidot kehittyvät ikätasoisesti. Pääosin kaikki huoltajat pitivät mediakasvatusta tärkeänä varhaiskasvatuksessa, eikä kukaan ollut sitä mieltä, että se olisi täysin tarpeetonta, haitallista tai olisi tarve poistaa se varhaiskasvatuksesta. Päinvastoin mediakasvatuksen tärkeyttä oli perusteltu huoltajien vastauksissa erilaisin syin. Mediakasvatuksen koettiin lisäävän monipuolisesti lapsen mediaosaamista ja medialukutaitoa. Myös lapsen osallisuus koettiin lisääntyvän mediakasvatuksen myötä.

Tutustuminen mediaan ja digitaalisten laitteiden hyödyntäminen nähtiin hyvänä asiana monestakin eri syystä. Sen uskottiin parantavan lapsen valmiuksia aloittaa koulu ja helpottavan koulun aloitusta. Huoltajat ajattelivat, että mediakasvatus auttaa lasta oppimaan digitaalisten laitteiden ja median oikeanlaista ja turvallista hyödyntämistä. Vastauksissa mainittiin myös erilaiset mediakasvatuksessa hyödynnettävät materiaalit, digitaaliset laitteet sekä sovellukset, joita huoltajat pitivät opettavaisina ja uskovat

kehittävän monenlaisia erilaisia taitoja. Yksi huoltajista mainitsi esimerkiksi puhelinsovelluksen, joka herättää lapsen värittämän kuvan eloon. Hän kokee tämän kehittävän lapsen tarkkuutta. Myös toinen huoltaja oli nostanut esille yhtenä mediakasvatuksen hyötynä tarkkuuden sekä käden ja silmän koordinaation kehittymisen. Lisäksi interaktiivinen älylattia mainittiin monesti vastauksissa ja sen koettiin kehittävän monia taitoja. Huoltajat näkivät myös kirjat ja erilaiset tarinat hyväksi ja kokivat ne usein sisällöiltään opettavaisiksi.

Tarinan muotoon voi saada paljonkin opetettavaa asiaa mahtumaan.

— — luettu materiaali on osittain hyvinkin opettavaista.

6.3 Median hyödyntäminen lapsen kanssa

Tutkimustulosten perusteella voidaan todeta, että kaikki kyselyyn vastanneet huoltajat toteuttavat mediakasvatusta lapsilleen omissa kodeissaan. Jokaisessa perheessä käytetään mediaa ja lasten kanssa hyödynnetään erilaisia digitaalisia laitteita. Huoltajien vastauksissa tuli esille, että eniten perheissä on käytössä televisio ja tabletit. Vastauksissa mainittiin myös puhelin, tietokone, kirjat ja lehdet mediakasvatuksen välineinä. Avoin kysymys, joka koski mediakasvatuksen toteutusta kotona, sai erilaisia vastauksia, mutta jokaista vastausta yhdisti digitaalisten laitteiden hyödyntäminen. Jokaisessa perheessä oli käytössä joitakin digitaalisia laitteita. Toisaalta mediakasvatuksen toteutuksesta kodeissa tuli myös ristiriitaista tietoa, sillä suurin osa huoltajista merkkasi monivalintakysymyksessä, ettei hyödynnä digitaalisia laitteita lasten oppimisen tukena. Vain kolme vastasi hyödyntävänsä oppipelejä ja digitaalisia laitteita oppimisen tukena. Kuitenkin lähes jokaisen kyselyn vastauksissa muiden kysymysten kohdalla tuli kuitenkin esille se, että digitaalisia laitteita ja sovelluksia on hyödynnetty myös oppimisen tueksi. Useammassa vastauksessa oli mainittu Ylen pikkukakkosen sovellus ja siellä olevat oppipelit, kuten numeroiden harjoitteluun ja yhteenlaskun opettelemiseen liittyvä peli. Huoltajat näkivät, että media on hyödyksi myös kielelliseen kehitykseen ja kielen oppimiseen.

— — Lapsi myös oppinut ohjelmien avulla englantia

Vastauksissa korostui se, että perheissä käytetään eniten televisiota, josta lapset pääsevät katsomaan piirrettyjä. Monessa vastauksessa tuli myös esille tabletin käyttö, jonka avulla lapsi pystyy kotona käyttämään sovelluksia, jotka ovat tarkoitettuna heidän ikätasolleen. Huoltajien kotona tapahtui myös muihin erilaisiin laitteisiin tutustumista, ja niiden käyttämisen opettelua. Vastauksissa näkyi myös monipuolisuus median hyödyntämisessä.

Puhelimella otetaan kuvia ja videoita sekä puhutaan videopuheluita. Joskus saa katsoa lastenohjelmaa yle areenasta tai lasten musiikkivideoita youtubesta. Meillä luetaan paljon kirjoja ja lehtiä.

Lapsi oppii hyödyntämään taltiointilaitteita mm. Kuvaamalla omia leikkejään. Katsomme niitä yhdessä. Hyödynnämme lapsen kanssa nettiä tiedon haussa, jos/kun vanhemmat eivät osaa suoraa vastausta antaa mieltä askarruttaviin kysymyksiin.

Tutustutaan eri laitteiden mahdollisuuksiin sekä opetetaan lapsia olemaan kriittisiä sisältöä kohtaan.

Korona-ajan alussa keväällä youtubessa oli tarjolla erilaisia lapsille tarkoitettuja tarinoista ja kuvituksia, joissa selitettiin bakteereista ja viruksista selkokielellä.

Median ja digitaalisten laitteiden käyttäminen kotona lasten kanssa näkyi jokaisen kyselyn vastauksissa. Kuitenkin näkyviin tuli myös se, että kaikissa perheissä käyttö ei ollut yhtä suurta. Toisissa perheissä oli lasten käytössä useampia eri laitteita, kun taas toisissa perheissä laitteiden käyttö ei ollut yhtä monipuolista. Laitteiden hyödyntäminen on todennäköisesti yhteydessä myös lapsen kiinnostukseen laitteiden käyttöä kohtaan sekä siihen tarvittaviin taitoihin.

Mediakasvatus on vielä aika vähäistä, koska lapsi on vasta 3 vuotta. Lapsi lähinnä katsoo tv:stä piirrettyjä.

Lapsi käyttää hyvin itsenäisesti tablettia, osaa mennä "omiin" sovelluksiin.

6.4 Huoltajan rooli

Kyselyn vastauksissa tuli paljon esille huoltajien näkemyksiä omasta roolistaan lapsensa mediakasvattajana. Huoltajat kokivat ja näkivät oman roolinsa mediakasvattajana merkittävänä sekä tärkeänä lapsen kasvun ja kehityksen kannalta. Jokainen huoltaja uskoi, että voi omalla mediakäytöllä ja esimerkillä vaikuttaa lapseen. Huoltajat kokivat, että lapset oppivat paljon huoltajan omasta esimerkistä, jota omalla käyttäytymisellään lapsilleen antavat.

Kun aikuiset keskustelevat, eivätkä tuijota puhelimia; lapsi oppii mallista.

Kun en roiku nenä kiinni näytössä, ei lapsikaan sitä kaipaa.

Lapsi seuraa vanhempien esimerkkiä. Mahdolliset seurannaisvaikutukset voi ilmetä, jos vanhemmat paljon kännyköillä eivätkä anna lapselle huomiota.

Kyselyn kysymyksissä ja huoltajien vastauksissa ilmenivät hyvin mediasuojelulliset näkökulmat. Huoltajat kokivat omaksi tehtäväkseen suojella lasta median haitallisilta vaikutuksilta ja huolehtia siitä, että mediasisältö on lapsen ikätasolle ja kehitykselle sopivaa. Lisäksi mediankäytön rajoittaminen ja valvominen koettiin tärkeäksi tehtäväksi. Kyselyyn vastanneet huoltajat vastasivat rajoittavansa oman lapsensa mediankäyttöä ja jokaisessa perheessä sitä valvotaan. Vastauksissa suuri osa huoltajista korostivat, että perheen varhaiskasvatusikäiset lapset eivät käytä mediaa vielä omatoimisesti ja itsenäisesti, vaan mediankäyttö tapahtuu aikuisen valvonnassa.

Katson vierestä mitä lapseni katsoo/ pelaa.

TV:stä katsotaan lastenohjelmia aikuisen valvonnassa.

Huoltajat mainitsivat rajoittavansa sitä, mitä lapsi saa ja mitä ei saa tehdä digitaalisten laitteiden kanssa. Esimerkkinä eräässä huoltajan vastauksessa näkyi käytön rajoittaminen luomalla tablettiin lapselle omat tunnukset, joiden alla oleva materiaali vastaa lapsen ikätasoa ja sisältää vain lapselle sopivaa materiaalia. Eräs huoltaja myös mainitsi, että lapsi saa käyttää ainoastaan lapselle sopivaa pikkukakkosen sovellusta itsenäisesti, muuten

tabletin käyttö tapahtuu yhdessä aikuisen kanssa tai aikuisen valvoessa lähistöllä. Vastauksien mukaan huoltajat rajoittavat lapsen mediankäyttöä myös ajallisesti. Kuusi kahdeksasta vastasi lapsen käyttävän mediaa 0–1 tuntia päivässä ja vain kaksi huoltajaa vastasi lapsen käyttävän 2–3 tuntia päivässä mediaa.

6.5 Lisätiedon tarve ja kehitysideat

Kyselylomakkeessa kartoitettiin monivalintakysymyksellä huoltajien lisätiedon tarvetta koskien mediakasvatusta varhaiskasvatuksessa ja kotiympäristössä. Keskimääräisesti huoltajien kokema lisätiedontarve oli pientä ja puolet vastaajista ei kokenut lisätiedon tarvetta lainkaan. Etenkin varhaiskasvatuksessa toteutettu mediakasvatus koettiin aiheeksi, josta ei kaivattu lisätietoa ja vanhempien vastuksista tuli esille se, että he kokevat olevansa tarpeeksi tietoisia varhaiskasvatuksen mediakasvatuksesta ja sen sisällöistä. Ainoastaan yksi huoltaja kahdeksasta toivoi lisätietoa siitä, miten varhaiskasvatuksessa mediakasvatusta toteutetaan.

Lisätiedontarvetta huoltajat kokivat enemmän kotona tapahtuvaan mediakasvatukseen ja omassa arjessa lapsensa mediakasvattajana toimimiseen. Kuitenkin tässäkin huoltajien kokema tarve oli melko pientä. Kaksi huoltajaa toivoi lisätietoa ja vinkkejä, kuinka voisi mediaa lasten kanssa hyödyntää ja mediakasvatusta kotona toteuttaa. Toiset kaksi huoltajaa koki tarvetta lisätiedolle koskien mediakasvatuksen toteuttamista kotiympäristössä. He kaipasivat lisätietoa turvallisen mediankäytön opettamiseen lapselle sekä turvallisen mediankäytön säilyttämiseen lapsen kotiympäristössä.

Vastauksista tuli esille huoltajien tyytyväisyys varhaiskasvatuksen ja kodin välisestä yhteistyöstä ja viestinnästä, ja ajantasaisen tiedon saanti koettiin helpoksi. Huoltajat olivat tyytyväisiä siihen, kuinka varhaiskasvatusta ja päiväkodin arkea koskevat asiat, viestit ja ilmoitukset löytyivät yhdestä paikasta. Yksikössä käytössä oleva sovellus Daisy.net koettiin käteväksi yhteydenpidon välineeksi, ja huoltajat kommentoivat, kuinka helppoa on varata hoitovuoroja sekä merkata poissaoloja kyseisessä sovelluksessa. Vastauksissa myös ilmeni, kuinka huoltajat toivoisivat vielä enemmän sovelluksen käyttöä viestinnässä, kuten esimerkiksi vasukeskustelujen sopimisessa.

Huoltajilta ei juuri tullut suoria kehitysideoita varhaiskasvatukselle, ja johtopäätöksenä voisi todeta, että huoltajat vaikuttavat olevan tyytyväisiä varhaiskasvatuksen toteuttaman mediakasvatuksen nykytilaan. Vain yksi huoltaja vastasi kysymykseen, jossa kysyimme kehitysideoita varhaiskasvatuksen mediakasvatukseen liittyen. Vastauksessa painotetaan mediakriittisyyden ja sen opettamisen tärkeyttä varhaiskasvatuksessa. Huoltaja toivoo, että jo pienestä lapsesta pitäen opetettaisiin enemmän lapsia median riskeistä ja painotettaisiin lapsille, että kaikki mediassa esitetty sisältö ei ole totta.

7 Johtopäätökset ja pohdinta

Opinnäytetyömme tavoitteena oli tutkia ja selvittää, millaisia näkemyksiä huoltajilla on mediakasvatuksesta, miten päiväkodin mediakasvatus näkyy huoltajille sekä miten mediakasvatusta toteutetaan lasten kanssa kotona. Lomakekyselyn avulla hankittiin varhaiskasvatusikäisten lasten huoltajilta kirjallista aineistoa heidän näkemyksistään ja kokemuksistaan. Kyselylomakkeisiin vastasi yhteensä kahdeksan 3–5-vuotiaan lapsen huoltajaa, joten vastausprosentiksi jäi 25 %.

7.1 Tutkimuksen tavoitteiden saavuttaminen

Saamamme tulokset antavat yhteistyössä toimineelle Hattulan kunnan varhaiskasvatusyksikölle ja mahdollisesti muillekin yksiköille osviittaa siitä, miten varhaiskasvatuksessa toteutettu mediakasvatus huoltajille näyttäytyy. Tutkimustulokset saattavat olla hyödyksi, kun varhaiskasvatuksessa arvioidaan mediakasvatuksen läpinäkyvyyttä huoltajille tai tarvetta mediakasvatuksen toteuttamiselle huoltajien näkökulmasta. Varhaiskasvatuksen mediakasvatuksen, huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön ja esimerkiksi pedagogisen dokumentoinnin suunnittelussa voidaan siis huomioida saatuja tutkimustuloksia. Lisäksi tutkimustuloksista on hyötyä myös silloin, kun halutaan tietoa siitä, millaisia näkemyksiä huoltajilla on kotona toteutetusta mediakasvatuksesta ja omasta roolistaan lapsensa mediakasvattajana.

Tavoitteenamme oli pyrkiä lisäämään huoltajien kiinnostusta ja tietoisuutta varhaiskasvatuksen toteuttamaan mediakasvatukseen liittyen sekä kiinnittämään huoltajien huomiota enemmän lastensa mediankäyttöön ja kasvatukseen kotiympäristössä. Kysely

itsessään oletettavasti sai huoltajat pohtimaan lastensa mediankäyttöä ja sen vaikutuksia niin kotona kuin varhaiskasvatuksessa. Osa vanhemmista koki tarvitsevansa lisätietoa. Tuloksista ilmeni, että tietoa mediakasvatuksesta tulisi lisätä. Huoltajat voisivat hyötyä esimerkiksi erilaisista mediakasvatuksen ja sen toteuttamisen infotilaisuuksista tai valmennuksesta. Näin voitaisiin edistää huoltajien tietämystä sekä mahdollisesti myös kiinnostusta aiheeseen. Kun huoltajat ovat tietoisempia erilaisista mahdollisuuksista mediakasvatuksen toteuttamiseen sekä sen vaikutuksista lapsen kehitykseen ja oppimiseen, todennäköisesti myös kiinnostus aiheeseen lisääntyy.

Tutkimuksella halusimme lisäksi innostaa huoltajia hyödyntämään mediaa ja sen tarjoamia mahdollisuuksia yhdessä lastensa kanssa lasten kasvua ja kehitystä tukevalla otteella. Välttämättä tutkimus ei suoranaisesti vaikuttanut huoltajien innostukseen, mutta ainakin kannusti pohtimaan oman kodin toimintatapoja ja mediakasvatuksellisia periaatteita. Vastauksista syntyi vaikutelma, että mediakasvatus mielletään enemmän kuuluvaksi varhaiskasvatukselle ja kotona laitteiden käyttö on enemmän viihdyttävää kuin kasvattavaa sekä mediakasvatuksellisia tavoitteita sisältävää. Kasvatusvastuuta jätetään siis yhä paljon varhaiskasvatukselle. Kuitenkin yksi tavoitteistamme oli jo kyselylomakkeen saatekirjeessä kohdistaa huoltajien ajatukset ja huomio siihen, että mediakasvatus on yhteinen asia ja vastuu sen toteuttamisesta jakautuu koteihin lasten huoltajille ja varhaiskasvatukselle. Näin tutkimuksella saatettiin mahdollisesti herättää huoltajissa myös innostus tai tarve hankkia lisätietoa lapsen mediakasvatuksesta ja sen mahdollisuuksista kotiympäristössä.

7.2 Huoltajien näkemyksiä varhaiskasvatuksen mediakasvatuksesta

Tutkimustuloksista ilmenee, että kyselyyn vastanneilla huoltajilla oli erilaisia näkemyksiä siitä, minkälainen mediakasvatuksen rooli on varhaiskasvatuksessa tai minkälainen sen pitäisi olla. Pääosin varhaiskasvatuksessa toteutettuun mediakasvatukseen suhtauduttiin kuitenkin positiivisesti ja sen toteuttamista pidettiin tärkeänä osana varhaiskasvatuksen toimintaa. Huoltajat näkivät varhaiskasvatukseen sisältyvän mediakasvatuksen vaikuttavan lapsen kehitykseen ja oppimiseen positiivisesti. Etenkin huoltajat uskoivat mediakasvatuksen edistävän lapsen taitoja hyödyntää mediaa oikealla ja turvallisella tavalla.

Kyselyyn vastanneet huoltajat kokivat, että varhaiskasvatuksessa toteutettava mediakasvatus on hyvin näkyvää, eikä suurin osa huoltajista toivonut varhaiskasvatuksen toteuttamasta mediakasvatuksesta lisätietoa. Toisaalta aihetta koskeva avoin kysymys sai melko yksipuolisia vastauksia. Vanhemmat eivät juuri eritelleet tapoja, miten mediakasvatusta järjestetään, mutta nimesivät erilaisia digitaalisia välineitä, joita oman lapsensa päiväkodissa on hyödynnetty viime aikoina. Suurimmassa osassa vastauksia siis korostuivat digitaaliset laitteet ja niiden hyödyntäminen. Vanhemmat itse yhdistivät erilaiset laitteet mediakasvatukseen. Kysymys ei ole todennäköisesti johdattanut vastaajia, sillä kysymys mediakasvatuksen toteuttamisesta kysyttiin heti lomakkeen alussa ennen digitaalisia laitteita koskevia kysymyksiä. Toisaalta huoltajien ymmärrykseen on voinut vaikuttaa myös julkisuudessa esillä olleet asiat. Julkisuudessa keskustellaan yleensä enemmän laitteiden käytöstä ja esimerkiksi sen haitoista lapselle kuin muista mediakasvatukseen kuuluvista asioista. Esimerkiksi kirja mediana harvoin aiheuttaa negatiivisia näkemyksiä lapsen kasvun ja kehityksen kannalta, mutta liiallisesta ruutuajasta ja sen negatiivisista vaikutuksista käydään usein keskustelua.

Kuten tässä tutkimuksessa, Karvosen ja Pajusen (2020) tutkimuksessa ilmeni myös se, miten suurelle osalle lasten huoltajista varhaiskasvatuksen mediakasvatus on melko tuntematon aihe ja se ymmärretään monesti vain digitaalisten laitteiden käyttämisenä. Mediakasvatus on kuitenkin paljon moninaisempi ja laajempi alue.

Huoltajat vaikuttivat olevan tyytyväisiä varhaiskasvatuksessa toteutettuun mediakasvatukseen ja pitivät sitä pääosin myös tärkeänä osana lapsensa varhaiskasvatusta. Huoltajat näkivät hyvin positiivisia vaikutuksia varhaiskasvatuksessa toteutetulla mediakasvatuksella, vaikka toisaalta kaikki eivät pitäneet mediakasvatusta vielä pienelle lapselle yhtä merkityksellisenä ja ajankohtaisena. Tätä saattaa selittää huoltajan yksipuolinen käsitys mediakasvatuksesta tai ymmärtämättömyys mediakasvatuksen laajuudesta. Jos mediakasvatuksen kokonaisuutta ei näe ja se liitetään vain laitteiden käyttöön, ei sen toteuttamista osata pitää ehkä yhtä tärkeänä. Silloin vedotaan ehkä siihen, että pienen lapsen motoriikka ja kehitystaso eivät vielä edes riitä kovin monimutkaisten laitteiden hyödyntämiseen. Kuitenkin jo pienten lasten kanssa pystyy toteuttamaan monipuolista mediakasvatusta, kuten jo tutkimuksen teoriapohjassa käy ilmi.

Tutkimuksessa saatiin suuntaa antavaa tietoa siitä, millaisia näkemyksiä huoltajilla on varhaiskasvatuksen toteuttamasta mediakasvatuksesta. Kyselylomakkeisiin saadut vastaukset antavat paljon tietoa huoltajien näkemyksistä ja ajatuksista. Se, että huoltajilla oli erilaisia näkemyksiä mediakasvatuksen toteuttamisesta ja eriäviä käsityksiä mediakasvatuksen kuuluvuudesta varhaiskasvatukseen, saattavat selittyä huoltajan omalla kiinnostuksella sekä aikaisemmalla tiedolla aiheesta. Esimerkiksi huoltajan oma ammatti ja koulutus sekä oma suhde mediaan ja sen hyödyntämiseen voivat vaikuttaa merkittävästikin huoltajan näkemyksiin lapsen mediakasvatuksesta. Näitä emme kerättyssä tutkimusaineistossa selvittäneet ja näiden merkityksiä emme pysty erittelemään. Kaiken kaikkiaan tutkimuksen pohjalta vaikuttaa siltä, että on hyvin henkilö- ja perhekohtaista, miten mediaan ja sen käyttöön suhtaudutaan ja millaisessa roolissa se on perheen lasten arjessa.

Tutkimustulosten perusteella huoltajien ymmärrystä mediakasvatuksesta olisi hyvä lisätä. Kasvatusyhteistyössä varhaiskasvatuksen ja kodin välillä tulee ottaa huomioon myös mediakasvatus ja siihen liittyvistä asioista voisi keskustella enemmän esimerkiksi lapsen vasukeskustelussa. Lisäksi vanhempainilta mediakasvatuksesta voisi tuoda vanhemmille lisää tietämystä ja ymmärrystä aiheesta. Kaiken kaikkiaan huoltajat olivat kuitenkin tyytyväisiä mediakasvatuksen toteutukseen ja laatuun. Päiväkodin toiminnan näkyväksi tekeminen sovelluksissa, esimerkiksi Instagramissa, koettiin edelleen tarpeellisenä ja mieluisena. Huoltajat näkevät myös aikaisemmin Hattulassa tehdyn mediakasvatuksen kehitystyön tulokset hyvinä varhaiskasvatuksen arjessa.

7.3 Huoltajien näkemyksiä kotona tapahtuvasta mediakasvatuksesta

Kasvattajina huoltajat kokivat tärkeäksi tehtäväkseen lapsen suojelemisen median haitallisilta vaikutuksilta ja huolehtimisen siitä, että lapsen käyttämät mediasisällöt ovat lapsen ikätasolle ja kehitykselle sopivia. Huoltajat olivat myös vahvasti sitä mieltä, että huoltajan oma mediankäyttö ja esimerkki vaikuttavat lapsen mediankäyttöön ja saattaa jopa aiheuttaa seurannaisvaikutuksia. Huoltajat näkivät etenkin ajallisesti liiallisen digitaalisten laitteiden käytön olevan pois lapsille annetusta huomiosta ja läsnäolosta.

Huoltajat toteuttavat mediakasvatusta myös kotiympäristössä melko laajasti erilaisia laitteita hyödyntäen. Huoltajien vastausten mukaan jokaisessa perheessä hyödynnettiin mediaa ja digitaalisia laitteita erilaisin tarkoituksin ja tavoin. Vastauksissa ilmeni se, että toisissa perheissä laitteita ja mediaa hyödynnettiin monipuolisemmin, kun taas toisissa se rajoittui vain esimerkiksi television katseluun ja silloin tällöin tabletilla pelaamiseen. Kotona tapahtuva mediakasvatus vaikuttaa lapsen mediataitoihin, ja näin ollen johtopäätöksenä voidaan todeta, että myös varhaiskasvatukseen tulleilla lapsilla voi olla huomattaviakin eroja mediataidoissa. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on olla häivyttämässä lasten mediataitojen eroavaisuutta, jotka ovat erilaisten taustojen ja mediankäyttötottumusten synnyttämiä (Ahonen, 2017, s. 242).

Vastauksissa tuli esille, kuinka monessa kodissa huoltajat tutustuvat yhdessä lastensa kanssa erilaisten laitteiden käyttämiseen. Lapsille opetetaan kotipuolella esimerkiksi sovellusten käyttöä, kuvaamista ja lähdekriittisyyttä. Huoltajat kokevat tärkeäksi myös lasten digitaalisten laitteiden käytön seuraamisen ja lapsen turvallisuuden varmistamisen. Vastauksista tuli vahvasti myös se esille, että huoltajat eivät jätä varhaiskasvatuskäisiä lapsiaan vielä yksin digitaalisten laitteiden kanssa tai jos jättävät, he ovat ainakin tietoisia siitä, mitä lapset puuhaavat laitteilla. Perheissä huoltajat ovat myös määritelleet ja rajanneet tarkasti ajan, jonka lapset viettävät laitteiden parissa. Johtopäätöksenä voidaan todeta, että huoltajat pääosin ymmärtävät median käytön etuja ja vaikutuksia lapsille sekä pitävät tärkeänä mediasuojeluun liittyviä asioita.

Mediakasvatus kokonaisuudessaan ei tarkoita pelkästään digitaalisia laitteita, mutta kysymyksissä, jotka käsittelivät kotona tapahtuvaa mediakasvatusta, suurin osa huoltajista luetteli erilaisia digitaalisia laitteita, joita lapset käyttävät kotona. Se vahvistaa johtopäätöstä siitä, ettei mediakasvatukseen kaikki osa-alueet välttämättä ole tuttuja huoltajille tai niitä ei osata yhdistää mediakasvatukseen kuuluviksi. Se, että tulosten perusteella jokaisessa perheessä on käytössä digitaaliset laitteet, mutta oppimisen tukena vanhemmista vain kaksi vastasivat käyttävänsä digitaalisia laitteita, vahvistaa myös johtopäätöstä siitä, että mediaa ei hyödynnetä kodeissa kovinkaan tietoisesti nimenomaan oppimisen tukemiseksi. Kuitenkin kodeissa lapsi on kosketuksissa monien mediakasvatukseen kuuluvien laitteiden ja asioiden kanssa, kuten kirjojen, lehtien, valokuvien ja puhelimien kanssa. Tutkimustulosten valossa mediankäyttö ja sen hyödyntäminen ei kuitenkaan yleensä tapahdu siksi, että vanhemmat

tietoisesti ajattelisivat tällöin toteuttavansa lapselle mediakasvatusta. Myös Jokelan ja Pääkkösen (2014) tutkimuksessa ilmeni, että vanhemmat kokevat mediakasvatuksen vieraaksi asiaksi. Lähes puolet tunsivat mediakasvatuksen suositukset huonosti tai ei ollenkaan (Jokela & Pääkkönen, 2014, s. 43). Huoltajat ovat siis edelleen epätietoisia mediakasvatuksesta, ja tietämys vaikuttaa olevan melko pinnallista.

Huoltajien rooli lapsen mediakasvattajana on tärkeä, sillä lapsi tarvitsee rinnalla kulkijaa median ympäröimään elämään. Huoltajan tehtävä on opastaa, tukea, kuunnella sekä olla läsnä lapselleen ja tehdä hänen kanssaan asioita yhdessä myös median parissa. Huoltajat ovat myös lastensa esimerkkejä, ja lapset kopioivat huoltajiltaan käyttäytymismalleja. (Niinistö, H. ym., 2006, s. 25) Kyselyyn vastanneet huoltajat näkivätkin hyvin oman tehtävänsä lapsen mediakasvattajana. Tulokset osoittavat huoltajien arvioivan voivansa vaikuttaa omalla esimerkillään lapseen ja tämän mediankäyttöön. Huoltajat kiinnittävät huomiota omaan käytökseensä lastensa vuoksi ja kertoivat jättävänsä esimerkiksi erilaisten älylaitteiden käytön vähemmälle lasten seurassa. Sosiaalinen mallista oppiminen onkin kaiken ikäisten lasten kasvussa merkittävässä osassa, ja lapsen kehityksen kannalta on tärkeää kiinnittää huomiota kasvuympäristöön, sosiaaliseen vuorovaikutukseen sekä toisiin ihmisiin ja heidän antamiinsa malleihin. (Matikainen, 2008, s. 110)

7.4 Opinnäytetyöprosessi ja mahdollisia jatkotutkimuksia

Opinnäytetyömme tavoitteena oli tutkia huoltajien mielipiteitä ja kokemuksia mediakasvatuksesta, mutta otannan jäädessä suppeaksi saatu tutkimustieto on suuntaa antavaa. Proessin aikana pohdimme, mikä on riittävä määrä vastauksia tässä laadullisessa tutkimuksessa. Pieni otanta jäi myös haasteeksemme, ja pohdimmekin syytä sille, miksi vastausprosentti jäi odotettua matalammaksi. Vastasivatko kyselyyn vain ne, jotka kokevat mediakasvatuksen tärkeänä tai joille aihe oli jollakin tavalla merkityksellinen? On vaikea tietää, miksi vastaajia oli oletettua vähemmän, vaikka huoltajia muistutettiin vastaamaan ja lisääaikaa annettiin.

Tutkimuksen toteuttamisen ajankohtana COVID-19-pandemia toi omat haasteensa koko prosessille. Sen vuoksi oli hankala tutkia aihetta esimerkiksi haastattelemalla, ja lomakekysely valikoitui parhaaksi menetelmäksi. Vastauksia olisi voitu saada enemmän, jos

kyselylomake olisi ollut sähköinen ja vastaukset olisi voitu antaa digitaalisesti. Kahdeksan palautettua kyselylomaketta antoi kuitenkin riittävästi aineistoa, vaikka se ei välttämättä anna tutkimuksellisesti täydellistä vastausta. Tarkoituksena ei ollut saada tilastollisia yhteyksiä, vaan laadulliselle tutkimukselle luonteenomaista ymmärrystä aiheesta eli huoltajien näkemyksistä mediakasvatuksesta. Saimme hyvää ja monipuolista aineistoa, joka antaa suuntaa ja voi olla todentamassa muita samasta aiheesta tehtyjä tutkimuksia ja niissä saatuja tuloksia. Lisäksi tutkimus osoitti, että Hattulan kunnan varhaiskasvatyksikössä, jossa tutkimus toteutettiin, huoltajat ovat pääosin tyytyväisiä yksikön mediakasvatukseen nykyiseen toteutukseen ja laatuun.

Jatkotutkimuksena olisi hyvä selvittää asiaa laajemmalla otannalla. Kiinnostavaa olisi saada myös muiden yksiköiden tai kuntien huoltajien näkemyksiä, jolloin olisi mahdollista saada vertailukelpoista aineistoa. Näin saisi laajempaa kokonaiskuvaa huoltajien näkemyksistä, vaikka toisaalta tässä laadullisessa tutkimuksessa on tarkasteltu perusteellisesti yksittäisiä tapauksia. Menetelmänä ryhmähaastattelu antaisi huoltajille mahdollisuuden pohtia toisten kanssa mediakasvatusta ja sen toteuttamista. Toiminnallisoin keinoin huoltajia voisi tutustuttaa mediakasvatukseen syvemmin, ja heille voisi esitellä, mitä mediakasvatukseen kuuluu ja miten sitä päiväkodissa toteutetaan.

Opinnäytetyöprosessi on kasvattanut ammatillista osaamistamme. Aiheesta on tietoa ja ymmärrys lisääntynyt merkittävästi. Tietoperustaa rakennettaessa perehdyttiin myös mediakasvatukseen toteuttamiseen varhaiskasvattajina, mikä on hyödyksi tulevaisuuden ammatissamme lastentarhanopettajana. Prosessin tuottama tietämys on madaltanut kynnystä toteuttaa mediakasvatusta myös tulevaisuuden työympäristöissämme. Lisäksi olemme oppineet paljon tutkimuksen tekemisestä ja sen käytänteistä. Työskentely on kehittänyt merkittävästi lähdekriittisyyttä, tutkimuksen eettisten periaatteiden huomioon ottamista ja arviointia, tutkimusmenetelmien käyttöä, raportointia sekä siinä tarvittavia taitoja.

COVID-19-pandemian aikana opinnäytetyöprosessimme on tapahtunut suurimmaksi osaksi etätyöskentelynä, mutta nykyaikana yhteydenpito ja yhdessä tekeminen onnistuu hyvin etänä. Etätyöskentely on opettanut aikataulutusta, sinnikkyyttä, kehittänyt tiedonhankintataitoja ja tietoteknistä osaamistamme. Keskustelimme tiiviisti aiheista ja

teimme pääasiassa etäpuheluiden avulla tietoperustaa sekä aineiston analyysiä. Toisaalta etätyöskentely on tuonut joustavuutta prosessin aikana, mutta on ollut myös haaste. Työskentely on ollut itsenäistä ja on joutunut sietämään ehkä tavallista enemmän keskeneräisyyttä. Kuitenkin parityöskentelynä opinnäytetyö oli toimivaa, ja molemmat kokivat parilta saadun tuen hyödylliseksi koko prosessin ajan. Yhdessä tekeminen on opettanut yhteistyötaitoja ja kehittänyt valmiuksia tehdä myös pidempiä prosesseja parityöskentelynä tai isommassa tiimissä. Kun tekijöitä on kaksi, myös vastuu jakautui ja yhteistyössä molempien vahvuudet tulivat käyttöön.

Lähteet

- Aerila, J. & Kauppinen, M. (2019). *Sytytä lukukipinä. Pedagogisia keinoja lukuinnon herättelyyn*. PS-kustannus.
- Ahonen, L. (2017). *Vasun käyttöopas*. PS-Kustannus.
- Alasuutari, P. (2011). *Laadullinen tutkimus 2.0*. Vastapaino.
- Hattulan varhaiskasvatussuunnitelma (2019). *LAPSI MIELESSÄ - Hattulan varhaiskasvatussuunnitelma*. <https://www.hattula.fi/wp-content/uploads/2019/08/Kunta-Vasu-1.pdf>
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. (2014). *Tutki ja kirjoita*. Bookwell Oy.
- Irisvik, S. & Utriainen, J. (2017). *Kuinka kasvattaa diginatiivi*. S&S.
- Jokela, E. & Pääkkönen, H. (2014). *Varhaisleikki-ikäisten lasten vanhempien kokemuksia mediakasvatuksesta Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveystieteiden alueella* [opinnäytetyö, Saimaan ammattikorkeakoulu]. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-201501151309>
- Kaartokallio, S. (2020). *Varhaiskasvatukseen ikäisten lasten digitaalisen median käyttö ja sen tukeminen kodin ja päiväkodin yhteistyössä Vanhempien ja päiväkodin henkilöstön näkemyksiä* [pro gradu -tutkielma, Helsingin yliopisto]. https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/316531/Satu_Kaartokallio_pro_gradu_2020.pdf?sequence=3&isAllowed=y
- Karvonen, E. & Pajunen, E. (2020). *Mediakasvatus varhaiskasvatuksessa. Kyselytutkimus ja informatiivisen seinäposterin valmistaminen* [opinnäytetyö, Hämeen ammattikorkeakoulu]. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-202002031978>
- Kumpula, E & Taskila, S. (2019). *Vanhempien käyttämät keinot ja tuen tarve alakouluikäisen mediakasvatuksessa* [opinnäytetyö, Oulun ammattikorkeakoulu]. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2019052812825>
- Lastensuojelun Keskusliitto, (2016). *Vanhempien oikeudet ja velvollisuudet*. <https://www.lastensuojelu.info/lastensuojelun-perusta/vanhempien-oikeudet-ja-velvollisuudet/>
- Martsola, R. & Mäkelä-Rönholm, M. (2006). *Lapsilta kielletty. Kuinka suojella lasta mediatraumalta*. Kirjapaja oy.
- Matikainen, J. (2008). *Verkko kasvattajana. Mitä aikuisen tulisi tietää ja ajatella verkosta*. Palmenia.
- Merilampi, R. (2014). *Mediakasvatuksen perusteet*. BTJ Finland Oy.

- Mertala, P. & Salomaa, S. (2016). Kasvatuskeskeinen näkökulma varhaisvuosien mediakasvatukseen. Teoksessa L. Pekkala, S. Salomaa & S. Spisak (toim.). *Monimuotoinen mediakasvatus* (ss. 154–184). Kansallisen audiovisuaalisen instituutin julkaisu 1/2016.
https://www.researchgate.net/publication/296329429_Kasvatuskeskeinen_nakokulma_varhaisvuosien_mediakasvatukseen
- MLL. (2018). *Lapsi ja media: 7 vinkkiä digiajan kasvattajalle*. Mannerheimin Lastensuojeluliitto. https://cdn.mll.fi/prod/2019/01/07104928/MLL-Lapsi-ja-media_www.pdf
- MLL. (2019). *Mediakasvatus varhaiskasvatuksessa*. Mannerheimin Lastensuojeluliitto. <https://www.mll.fi/ammattilaisille/varhaiskasvattajille/mediakasvatus-varhaiskasvatuksessa/>
- National Association for the Education of Young Children, the Fred Rogers Center for Early Learning and Children’s Media at Saint Vincent College. (2012). *Technology and Interactive Media as Tools in Early Childhood Programs Serving Children from Birth through Age 8*. Haettu 27.9.2020 Osoitteesta:
https://www.naeyc.org/sites/default/files/globally-shared/downloads/PDFs/resources/topics/PS_technology_WEB.pdf
- Niinistö, H. (toim.), Rauhala, A. (toim.), Henriksson, A. & Pentikäinen, L. (2006). *Mediametkaa! Mediakasvattajan käsikirja kaikilla mausteilla*. Opetusministeriön mediamuffinssi-hanke 2006. BTJ Kirjastopalvelu Oy.
- Opetushallitus. (2018). *Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018*.
https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet.pdf
- Opetus- ja kulttuuriministeriö. (2013). *Mediakasvatus kuntien varhaiskasvatuksessa*.
<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/75281/okm10.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Puusa, A. & Juuti, P. (2020). *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät*. Gaudeamus.
- Rasi, P. & Kangas, M. (2018). Mediakasvatus osana opettajan työnkuvaa. Teoksessa V. Willman (toim.) *Mediakasvatuksen käsikirja* (ss. 11–34). UNIpress.

- Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. (2006). Mitä laadullinen tutkimus on: lyhyt oppimäärä. *KvaliMOTV – Menetelmäopetuksen tietovaranto* [verkojulkaisu]. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto [ylläpitäjä ja tuottaja]. Haettu 4.10.2020 osoitteesta: https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/kvali/L1_2.html
- Silvennoinen, S., Toivonen, S. & Mäkinen, N. (2020). *Älypallot ja digitaaliset sovellukset Hattulan varhaiskasvatuksen pedagogiikassa*. HAMK Unlimited Journal 19.2.2020. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe202002185760>
- Sintonen, S. (2012). *Susitunti*. Kohti digitaalisia lukutaitoja. Finn Lectura.
- Sintonen, S. (2018). Mediakasvatus varhaisvuosina: mukaan dynaamiseen esittämisen virtaan?. Teoksessa V. Willman (toim.). *Mediakasvatuksen käsikirja* (ss. 81–97). UNIpress.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2013). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Turja, L. (2011). Lasten osallisuus varhaiskasvatuksessa. Teoksessa Hujala, E. & Turja, L. (toim.) *Varhaiskasvatuksen käsikirja*. PS-kustannus.
- Valkonen, S. (2018). Mediakulttuuriin kasvattaminen. Teoksessa Grönholm, P., Heinonen, A., Kupiainen, R., Mäntylä, T., Pentikäinen, A., Puska, M. (toim.), *Mediametkaa! Osa 10- Mediakasvatuksen parhaat käytännöt* (ss. 20–26). PS-kustannus.
- Varhaiskasvatuslaki 540/2018. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2018/20180540>
- Varsinais-Suomen lastensuojelukuntayhtymä. (2013). *Vanhemmuuden roolikartta*. Haettu 27.9.2020 osoitteesta: <https://vslk.fi/index.php?id=19>
- Vähämartti, T. (2011). *Nettielämän ensiaskeleet. Vanhempien näkemyksiä medialukutaidon ja mediavanhemmuuden merkityksestä neuvolaikäisen lapsen hyvinvointiin* [pro gradu -tutkielma, Jyväskylän yliopisto]. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:ju-2011101911562>
- Välimäki, A-L & Ojala, V. (2008). *Mediakasvatus varhaiskasvatuksessa*. Mediamuffinssi-hanke. Stakes ja opetusministeriö.
- Willman, V. (2018). Lukijalle. Teoksessa V. Willman (toim.) *Mediakasvatuksen käsikirja* (ss. 9–10). UNIpress.

Liite 1: Kyselylomake**Kysely mediakasvatuksesta****Hyvät huoltajat!**

Olemme kaksi opiskelijaa Hämeen Ammattikorkeakoulun sosionomikoulutuksesta, ja teemme opinnäytetyötä aiheesta mediakasvatus. Haluamme selvittää lasten huoltajien näkemyksiä varhaiskasvatuksessa toteutettavasta mediakasvatuksesta.

Varhaiskasvatustilain ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteet velvoittavat kuntia järjestämään lapsille mediakasvatusta varhaiskasvatuksessa, ja jokaisella lapsella on oikeus sen saamiseen. Mediakasvatus ei kuitenkaan kuulu ainoastaan varhaiskasvatukseen. Mediakasvatus on yhteinen asia ja sitä tapahtuu myös jokaisen lapsen kodissa. Lisäksi haluammekin selvittää miten huoltajat toteuttavat mediakasvatusta varhaiskasvatukseen lastensa kanssa kotiympäristössä.

Tässä kyselyssä emme kysy tutkittavien henkilötietoja ja käsittelemme kaikki vastaukset luottamuksellisinä anonymiteetti säilyttäen. Vastaaminen kyselyyn on vapaaehtoista ja vastaamalla tähän kyselyyn annatte suostumuksen hyödyntää vastauksianne tutkimusaineistona.

Pyytäisimme teitä osallistumaan tutkimukseemme vastaamalla tämän kyselylomakkeen kysymyksiin ja olemaan samalla mukana tärkeässä ja ajankohtaisessa tutkimuksessa.

Mediakasvatus varhaiskasvatuksessa

1. Kuinka hyvin varhaiskasvatuksessa toteutuva mediakasvatus näkyy mielestäsi huoltajille?

Hyvin Kohtalaisesti Huonosti

2. Miten mediakasvatusta toteutetaan lapsesi päiväkodissa?

3. Miten varhaiskasvatuksessa toteutettava mediakasvatus mielestäsi tukee lapsen kasvua, kehitystä ja oppimista?

4. Onko mielestäsi päiväkodissa toteutettavassa mediakasvatuksessa joitakin haittapuolia?

Kyllä Ei

Jos vastasit edelliseen kyllä, kuvaile minkälaisia haittapuolia?

5. Miten kehittäisit varhaiskasvatuksessa tapahtuvaa mediakasvatusta?

6. Minkälaisena koet digitaaliset laitteet ja sovellukset kodin ja päiväkodin välisessä yhteistyössä ja viestinnässä?

Hyödyllisenä
 Epäkätevänä
 En osaa sanoa

Mahdolliset perustelut:

Mediakasvatus kotona

7. Minkälaista mediakasvatusta kodissasi toteutetaan?

8. Mitä laitteita ja medioita lapsesi käyttää?

9. Miten valvot ja rajaat lapsesi mediankäyttöä?

10. Kuinka kauan päivässä lapsesi viettää kotona aikaa ruudun ääressä?

- 0–1 tuntia
- 2–3 tuntia
- 4–5 tuntia
- Enemmän

11. Uskotko omalla mediankäytölläsi ja esimerkilläsi voivan vaikuttaa lapseesi?

- Kyllä
- En

Mahdolliset perustelut:

12. Hyödynnätkö digitaalisia laitteita tukemaan lapsen oppimista? (esim. Oppipelit)

Kyllä En

Jos vastasit edelliseen kyllä, niin mitä laitteita ja ohjelmia käytät oppimisen tukena?

13. Onko media aiheuttanut jotakin huolta perheessänne?

Kyllä Ei

Jos vastasit edelliseen kyllä, niin minkälaista huolta media on aiheuttanut?

14. Rastita, mistä kaipaisit enemmän tietoa.

- Miten säilytän lapseni turvallisuuden mediaa käyttäessä
- Millä tavoin voin opettaa lapselleni turvallista mediankäyttöä
- Miten mediaa voi lasten kanssa hyödyntää
- Miten varhaiskasvatuksessa toteutetaan mediakasvatusta
- Miten mediakasvatusta voisi kotona toteuttaa
- Jostakin muusta, mistä? _____
- En koe tarvitsevani enempää tietoa

Suuri kiitos ajankäytöstänne ja vastaamisesta kyselyymme! Vastauksenne on meille tärkeä.

Tämän kyselylomakkeen voitte palauttaa täytettynä oman lapsesi päiväkotiryhmän aikuisille.

Jos sinulla heräsi kysymyksiä tai haluat lisätietoa tästä tutkimuksesta, voitte ottaa yhteyttä meihin sähköpostilla:

- Jonna (Jonna.Hautaniemi@student.hamk.fi)
- Taija (Taija.Hirvensalo@student.hamk.fi)

